

BIBLIOTEKI OCZAMI ICH DYREKTORÓW

RAPORT Z BADANIA DYREKTORÓW BIBLIOTEK BIORĄCYCH UDZIAŁ W PROGRAMIE ROZWOJU BIBLIOTEK

Tomasz Zając
zajact@is.uw.edu.pl

współpraca:
Łucja Krzyżanowska
lkrzyzanowska@stocznia.org.pl

Katarzyna Julia Olesińska
kjolesinska@stocznia.org.pl

FRSI FUNDACJA
ROZWOJU
SPOŁECZEŃSTWA
INFORMACYJNEGO

MAJ 2012

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności jest partnerem Fundacji Billa i Melindy Gates w przedsięwzięciu, które ma ułatwić polskim bibliotekom publicznym dostęp do komputerów, Internetu i szkoleń. Program Biblioteczny w Polsce jest realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

Raport jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów oraz Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Zezwala się na dowolne wykorzystanie treści - pod warunkiem zachowania niniejszej informacji licencyjnej i wskazania autorów oraz Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego jako właścicieli praw do tekstu. Treść licencji jest dostępna na stronie <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>¹

Spis treści

WSTĘP	4
GLÓWNE WNIOSKI	6
BUDŻETY BIBLIOTEK.....	8
WYDATKI BIBLIOTEK	10
ŹRÓDŁA DOCHODU BIBLIOTEK	12
PERSONEL BIBLIOTEKI	15
ETATY	15
INFORMATYCY I KSIĘGOWE	16
WOLONTARIUSZE	18
KOMPETENCJE PRACOWNIKÓW BIBLIOTEKI.....	20
UŻYTKOWNICY BIBLIOTEKI.....	23
LICZBA ODWIEDZAJĄCYCH	23
LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z KOMPUTERÓW	24
ZMIANY LICZBY UŻYTKOWNIKÓW	26
AKTYWNOŚĆ BIBLIOTEK.....	31
PODEJMOWANE DZIAŁANIA.....	31
SKALA PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ.....	36
CHARAKTER PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ	41
ZAJĘCIA DLA DOROSŁYCH LUB MŁODZIEŻY POŚWIĘCONE HOBBY LUB ZAINTERESOWANIOM	41
KURSY DOKSZTAŁCAJĄCE DLA DOROSŁYCH	42
KONKURSY ORGANIZOWANE PRZEZ BIBLIOTEKĘ	42
SPOTKANIA Z EKSPERTAMI	42
DODATKOWE DZIAŁANIA	43
DODATKOWE USŁUGI BIBLIOTEK	43
WYPOŻYCZANIE NA ODLEGŁOŚĆ	43
USŁUGI W BIBLIOTEKACH.....	44
KSIĄŻKI MÓWIONE I FILMY	46

ZMIANY ZAINTERESOWANIA OFERTĄ BIBLIOTEK.....	46
STRONA INTERNETOWA BIBLIOTEKI.....	48
<u>KORZYŚCI ODNOSZONE PRZEZ MIESZKAŃCÓW</u>	<u>50</u>
<u>BIBLIOTEKA W OTOCZENIU SPOŁECZNYM I INSTYTUCJONALNYM</u>	<u>53</u>
OTOCZENIE SPOŁECZNE	53
OTOCZENIE INSTYTUCJONALNE: WSPARCIE ZE STRONY BIBLIOTEK WOJEWÓDZKICH, POWIATOWYCH ORAZ URZĘDU GMINY.	53
OTOCZENIE INSTYTUCJONALNE: WSPÓŁPRACA Z INSTYTUCJAMI GMINNYMI I ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI	54
<u>ZMIANA W OCENIE STOPNIA REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW USŁUG PRZEZ BIBLIOTEKI BIORĄCE UDZIAŁ W PRB.....</u>	<u>57</u>

01 | WSTĘP

Program Rozwoju Bibliotek (PRB) realizowany jest w Polsce od 2009 do 2014 roku. Jego celem jest wzmocnienie potencjału bibliotek. Biblioteki mają stać się miejscami, w których nie tylko można wypożyczyć książkę, ale skorzystać z Internetu, obejrzeć ciekawy film, załatwić sprawy urzędowe, spotkać znajomych. Projekt finansowany jest ze środków Fundacji Billa i Melindy Gatesów, a realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (FRSI). Program składa się z czterech obszarów:

- praktyczne szkolenia dla bibliotekarzy (planowanie rozwoju bibliotek, szkolenia informatyczne, szkolenia specjalistyczne);
- wzmocnienie systemu bibliotecznego;
- dostawa sprzętu komputerowego do bibliotek;
- promocja bibliotek.

Poniższy raport dotyczy wyników jednego z badań mających zbadać, w jaki sposób uczestnictwo w Programie Rozwoju Bibliotek przyczyniło się do zmian w funkcjonowaniu bibliotek biorących w nim udział. Miało ono na celu uzupełnienie wniosków płynących z pozostałych badań przeprowadzonych przez zespół badawczy Pracowni Badań i Innowacji Społecznych Stocznia:

- Ankiety na próbie reprezentatywnej mieszkańców Polski / użytkowników bibliotek objętych PRB (CATI) N=1300;
- Badania jakościowego zrealizowanego w 6 gminach w formie case-studies;
- Ankiety internetowej dla użytkowników komputerów dostarczonych do bibliotek (CAWI).

W badaniu brali udział dyrektorzy bibliotek, które przystąpiły do Programu. Miało ono charakter sondażowy i zostało przeprowadzone za pomocą aplikacji internetowej. Ankieta dostępna była dla respondentów po zalogowaniu się do Wirtualnego Segregatora. Badani byli informowani o możliwości wzięcia udziału w badaniu m.in. za pomocą poczty elektronicznej. W badaniu wzięło udział 382 dyrektorów.

Podobne badania prowadzone były już wcześniej – w 2009 oraz 2011 roku¹. Wiele z pytań zadawanych we wcześniejszych edycjach badania zostało powtórzonych w tegorocznym kwestionariuszu. Dzięki temu możliwe było analizowanie zmian zachodzących w czasie realizacji Programu.

We wszystkich edycjach badania do ankiety przypisany był kod TERYT gminy, w której znajduje się biblioteka. Stwarza to możliwość analizy zmian nie tylko na poziomie ogółu bibliotek, ale także na poziomie każdej biblioteki osobno.

Możliwość połączenia danych z różnych edycji badania pozwoliła również rozwiązać problem niepełnej realizacji próby. W stosunku do poprzednich edycji (szczególnie pierwszej) spadła stopa zwrotu. Aby uniknąć porównywania wyników dla dwóch prób o różnym składzie, z analiz zostały wyłączone odpowiedzi udzielone w poprzednich edycjach badania przez bibliotekarzy, którzy nie brali udziału w tegorocznej ankiecie.

Na samym końcu badania bibliotekarze byli proszeni o opisanie w kilku zdaniach historii użytkownika, który dzięki bibliotece odniósł jakieś konkretne korzyści, coś zmieniło się w jego życiu, coś udało mu się osiągnąć. Wybrane historie wykorzystujemy z niniejszym raporcie – są umieszczone w pomarańczowych dymkach. Ze względu na anonimowość badania nie podajemy, która biblioteka przytoczyła tę historię.

W raporcie w pierwszej kolejności prezentowane są wyniki badania dotyczące budżetu bibliotek – wielkości budżetu, struktury wydatków oraz źródeł finansowania działalności. W dalszej kolejności prezentowane są dane odnośnie do personelu bibliotek – wielkości zatrudnienia oraz kompetencji informatycznych pracowników. Następnie prezentowane są wyniki dotyczące działalności biblioteki oraz ich wpływu na zachowania użytkowników. Opisane zostały zmiany zainteresowania ofertą biblioteki wśród wyszczególnionych grup użytkowników, działania podejmowane przez biblioteki oraz opinie badanych na temat korzyści odnoszonych przez użytkowników dzięki bibliotekom. Na koniec przedstawione zostały informacje dotyczące funkcjonowania bibliotek w otoczeniu społecznym i instytucjonalnym, w tym relacje z bibliotekami wyższego szczebla oraz różnego rodzaju organizacjami i instytucjami działającymi w gminie.

¹ Zainteresowanych odsyłamy do raportu Sławomira Mandesa (2010), *Zakres prowadzonych działań przez biblioteki zgłoszone do I edycji Programu Rozwoju Bibliotek. Raport z badań*. Dostępny na: http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/RAPORTY/01_dzialanosc_bibliotek_raport_PRB.pdf. oraz do raportu przygotowanego przez zespół FRIS (2011), *Program Rozwoju Bibliotek. Przebieg i efekty. Raport ewaluacyjny*. Dostępny na: http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/RAPORTY/08_przebieg_i_efekty_PRB_ankieta_dla_dyrektorow.pdf.

02 | GŁÓWNE WNIOSKI

- ▶ **Bibliotekarze powoli odchodzą od myślenia o bibliotece tylko i wyłącznie przez pryzmat czytelnictwa** (choć nadal jest ono dla nich kluczowe), przyzwyczajają się do tego, że prowadzona przez nich instytucja daje użytkownikom korzyści nie tylko związane z czytaniem książek. Wzbogacają więc ofertę biblioteki o działania związane z nowoczesnymi technologiami i animacją społeczną. Wierzą, że dzięki swojej aktywności będą pozyskiwać nowych czytelników i zachęcać ich do czytania książek. Dodatkowa oferta ma być atraktorem, szczególnie dla grup osób, które nie są „oczywistymi” odbiorcami bibliotek, do których za pomocą standardowej oferty jest trudniej dotrzeć.
- ▶ Widać wyraźnie, że **wzrosła aktywność bibliotek biorących udział w PRB**. Podejmują one coraz więcej zróżnicowanych działań, które nie dotyczą jedynie czytelnictwa. W stosunku do 2009 roku wzrosła przede wszystkim oferta bibliotek skierowana do przedszkolaków. Rozbudowana została także oferta zajęć stworzonych z myślą o osobach dorosłych. Biblioteki organizują też chętniej dyskusje o książkach i filmach.
- ▶ Wzrosła też **aktywność bibliotek w zakresie współpracy z innymi instytucjami działającymi na terenie gminy**. Widać to wyraźnie zwłaszcza na przykładzie klubów seniora oraz kół gospodyń wiejskich i ochotniczych straży pożarnych. Wart odnotowania jest też wzrost współpracy z prasą lokalną.
- ▶ Bibliotekarze zauważyli **większe zainteresowanie ofertą bibliotek wśród seniorów, dzieci z gorzej sytuowanych rodzin oraz osób poszukujących pracy**. Nie udało się natomiast przyciągnąć do bibliotek osób niepełnosprawnych, pomimo zwiększenia dostępności wypożyczania książek na odległość.
- ▶ **Widoczne są różnice między bibliotekami wiodącymi a partnerskimi na niekorzyść tych drugich**. Istnieje zatem ryzyko, że Program w większym stopniu wzmocnił silniejsze i bardziej prężne biblioteki zwiększając tym samym już istniejące nierówności.
- ▶ **Budżety bibliotek zwiększyły się w stosunku do pomiaru z 2009 roku**.
- ▶ Biblioteki nadal nie są aktywnymi pozyskiwaczami funduszy, nie podejmują na masową skalę prób pisania wniosków, projektów i pozyskania środków z innych źródeł. **Organizator nadal pozostaje kluczowym źródłem finansowania bibliotek.**

- ▶ Coraz więcej bibliotek ma swoją stronę internetową. **Spośród bibliotek prowadzących strony internetowe niewiele ponad połowa (54%) zbiera statystyki odwiedzin.** Średnio strony bibliotek, które zbierają statystyki, odwiedza ponad 1500 osób miesięcznie.
- ▶ **Ponad połowa bibliotek korzysta z pomocy wolontariuszy.** Z wolontariuszami współpracują przede wszystkim większe biblioteki – wiodące i zatrudniające większą liczbę personelu.

03 | BUDŻETY BIBLIOTEK

W bloku pytań dotyczących budżetu badani w pierwszej kolejności podawali, ile wynosił zrealizowany budżet biblioteki ze wszystkich źródeł przychodów w roku 2011. Podawane wartości były jednak bardzo zróżnicowane, a średnią zawyżała nieliczna grupa bibliotek dysponująca budżetami znacznie większymi od pozostałych. Najniższa zadeklarowana wartość to 15 299 PLN, a najwyższa to 9 735 014 PLN. Mediana wynosiła natomiast około 216 000 PLN. Ponieważ przy wpisywaniu kwot występuje prawdopodobieństwo pomyłki, a średnia jest parametrem szczególnie czułym na skrajne wartości, to przy jej obliczaniu pominięte zostało 5% najniższych i najwyższych wartości. Średnia obciążała wyniosła nieco ponad 26 200 PLN.

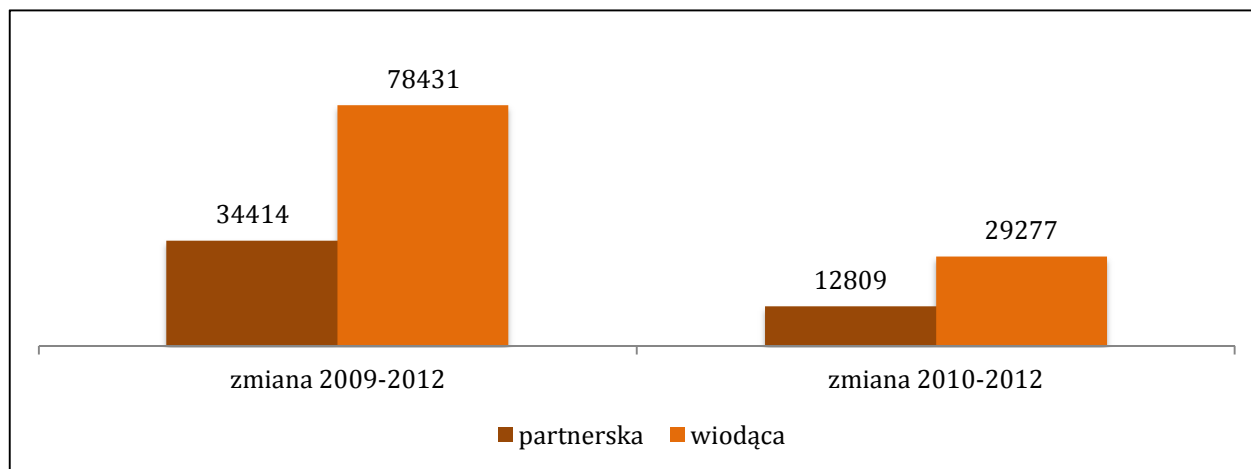
Pytania o wielkość budżetu były zadawane także w obu poprzednich edycjach badania. Odpowiedzi uzyskane w tym roku były porównywane osobno z wynikami uzyskanymi w poprzednich latach². W porównaniu do 2009 roku budżety większości bibliotek uległy zwiększeniu. Mniej niż 10% badanych podało w tym roku kwoty niższe niż w pierwszej edycji badania, przy czym w połowie przypadków zmiany były mniejsze niż 5% kwoty z 2009 roku³.

W porównaniu do 2009 roku budżety większości bibliotek uległy zwiększeniu.

² Każdorazowo porównywane są tylko wyniki dla bibliotek, które brały udział w obu edycjach badania. Porównywanie danych z trzech pomiarów jednocześnie wiązałoby się z koniecznością wykluczenia jeszcze większej liczby obserwacji. Wśród bibliotek partnerskich znacznie więcej nie podało wielkości budżetu w ostatnim roku

³ Średnia obciążała obserwowanych zmian budżetów to blisko 48 000 złotych. Obserwowane wzrosty budżetów były podobne w bibliotekach partnerskich i wiodących. W pierwszej grupie budżet wzrósł w stosunku do poprzedniej edycji badania przeciętnie o 28% (średnia obciążała zmian) a w drugiej grupie o 25%. W porównaniu do roku 2011 w większej części bibliotek można obserwować spadki budżetu. Blisko 30% badanych podało w tym roku wartości niższe niż w 2011 roku, ale tylko w co dziesiątej bibliotece spadki były większe niż 10%. Przeciętna zmiana podawanych wielkości wynosiła ok 16 000. Typ biblioteki nie miał większego wpływu na procentowe zmiany deklaracji. W obu typach bibliotek przeciętny procentowy wzrost deklarowanych wielkości budżetów wyniósł ok 7%.

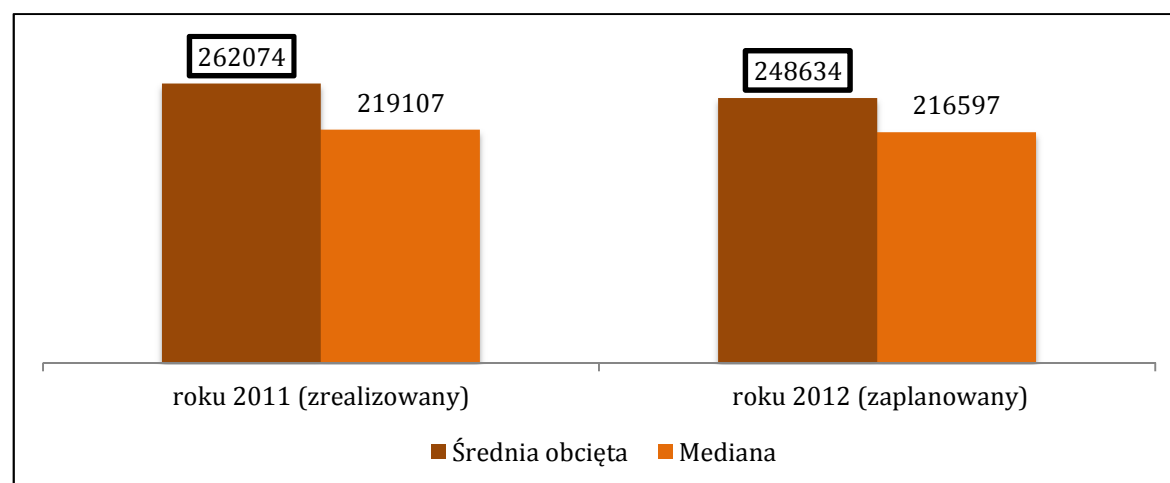
Wykres 1. Przeciętna (średnia obciążona) zmiana zrealizowanego budżetu biblioteki w porównaniu do roku 2009 i 2011 wg typu biblioteki

Następnie badani podawali wielkość budżetu planowanego na rok 2012. **Przeciętnie podawane wartości były niższe niż w przypadku budżetu na rok 2011.** Średnio planowany budżet na rok 2012 wynosi blisko 250 000 (średnia obciążona). Mniejsze jest natomiast zróżnicowanie podawanych wartości. Najniższa wynosi 4000, a najwyższa 3 043 300. Mediana pozostała natomiast na podobnym poziomie - około 216 000 PLN.

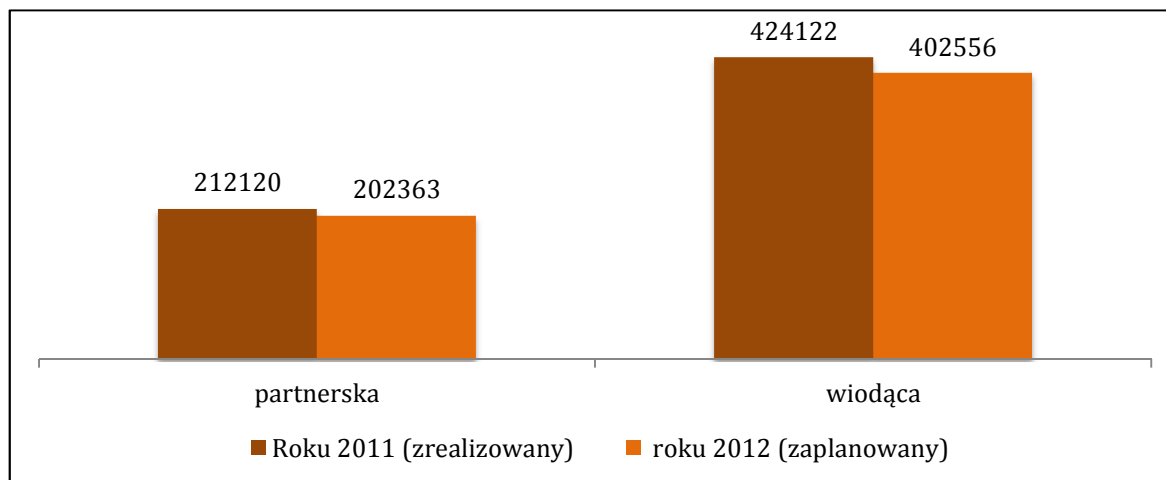
Powodów obniżenia wysokości budżetów można doszukiwać się w kryzysie finansowym i większej ostrożności oraz oszczędności władz samorządowych.

Wykres 2. Parametry rozkładu odpowiedzi na pytanie o wielkość budżetu zrealizowanego w 2011 roku oraz zaplanowanego w 2012 roku.

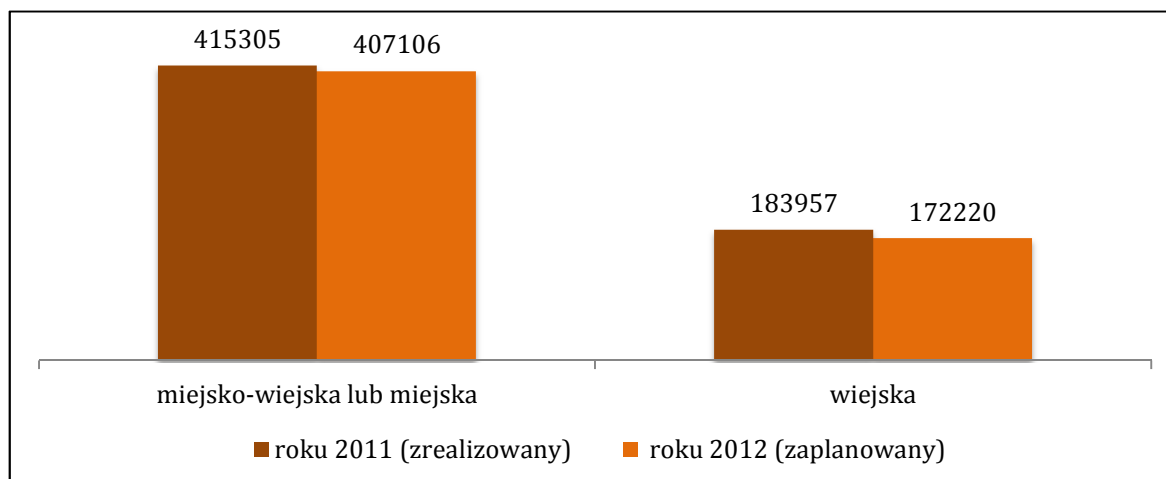
Zarówno w przypadku budżetu w roku 2011, jak i w roku 2012 widoczne są znaczne różnice pomiędzy bibliotekami partnerskimi a wiodącymi. Biblioteki wiodące dysponują znacznie większymi środkami.

Wykres 3. Średnie obcięte wielkości budżetu zrealizowanego w 2011 roku oraz zaplanowanego w 2012 roku wg typu biblioteki

Widoczne jest także **wyraźne zróżnicowanie budżetów bibliotek ze względu na typ gminy, w jakiej biblioteki działają**. Biblioteki wiejskie miały w roku 2011 do dyspozycji przeciętnie o ponad 200 000 PLN mniej niż biblioteki z gmin miejskich czy miejsko-wiejskich⁴. W przypadku budżetów zaplanowanych na rok 2012 różnica ta jest jeszcze większa. Ta sytuacja nie dziwi i wynika z ogólnej sytuacji finansowej mniejszych gmin, które po prostu dysponują mniejszymi środkami finansowymi niż gminy większe.

Wykres 4. Średnie obcięte wielkości budżetu zrealizowanego w 2011 roku oraz zaplanowanego w 2012 roku wg typu gminy

Wydatki bibliotek

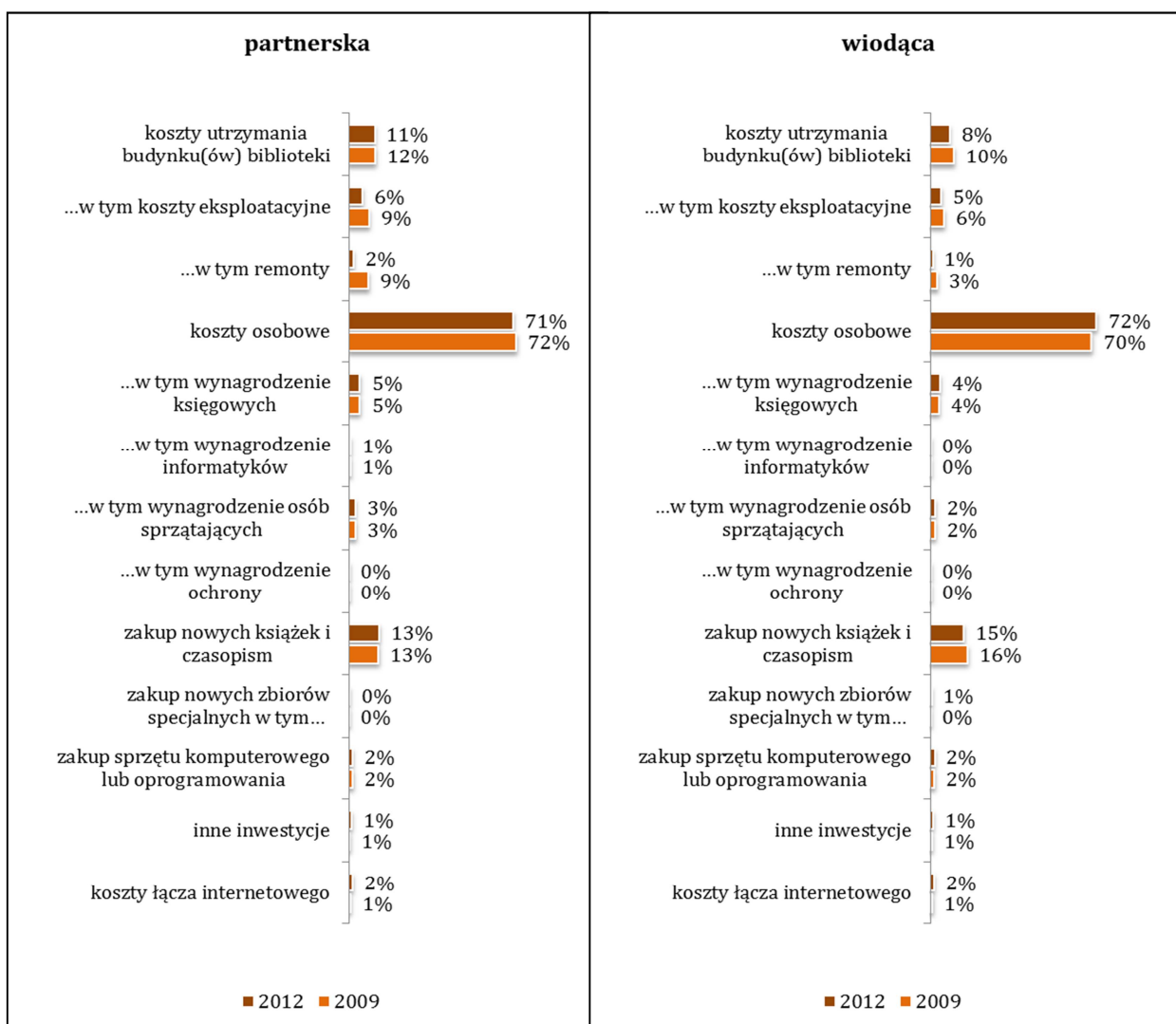
Kolejne pytania dotyczyły struktury wydatków bibliotek. Badani bibliotekarze, podobnie jak w pierwszej edycji badania, proszeni byli o podanie, ile pieniędzy w roku 2011 biblioteka

⁴ Ze względu na niewielką liczbę bibliotek z gmin miejskich kategoria ta jest analizowana łącznie z bibliotekami z gmin miejsko-wiejskich.

przeznaczyła na koszty utrzymania budynków biblioteki, w tym ile na koszty eksploatacyjne oraz remonty, na koszty osobowe, przy czym wyszczególniono koszty wynagrodzenia księgowych, informatyków, osób sprzątających oraz ochrony, zakup nowych książek i czasopism, zakup sprzętu komputerowego lub oprogramowania, utrzymanie łącza internetowego oraz inne inwestycje.⁵

Mimo widocznych różnic w kwotach, jakimi dysponują biblioteki partnerskie i wiodące, nie widać różnicy w strukturze wydatków⁶. Nie widać też niemal żadnych zmian w porównaniu z poprzednią edycją badania. W przypadku obu typów bibliotek najważniejszą pozycją w wydatkach były koszty osobowe. Przeciętnie stanowiły one 72% wydatków bibliotek. Razem z kosztami utrzymania budynków oraz kosztami zakupu nowych książek i czasopism stanowiły one zdecydowaną większość wszystkich wydatków bibliotek. Okazuje się zatem, że udział w Programie i stopień zaangażowania nie przekłada się w sposób znaczący na sytuację finansową biblioteki.

Wykres 5. Średnie udziały poszczególnych typów wydatków w ogóle wydatków bibliotek

⁵ Na pytanie odpowiedziało wyraźnie mniej badanych niż w przypadku pytań z pozostałych części kwestionariusza. Odsetek braków odpowiedzi wynosił ok. 15%.

⁶ Dla każdej biblioteki struktura wydatków liczona była osobno.

Struktura wydatków bibliotek pokazuje wciąż istotną rolę książki w funkcjonowaniu biblioteki. Wydatki związane ze wzbogacaniem księgozbioru nadal znajdują się na drugim miejscu. Można też pokusić się o hipotezę, że nowe działania podejmowane przez biblioteki nie są tak bardzo kosztowne. Okazuje się bowiem, że biblioteki robią nowe rzeczy, poszerzają swoją ofertę, ale nie przekłada się to na zmiany w strukturze budżetu (ani w znaczący sposób na jego wysokość).

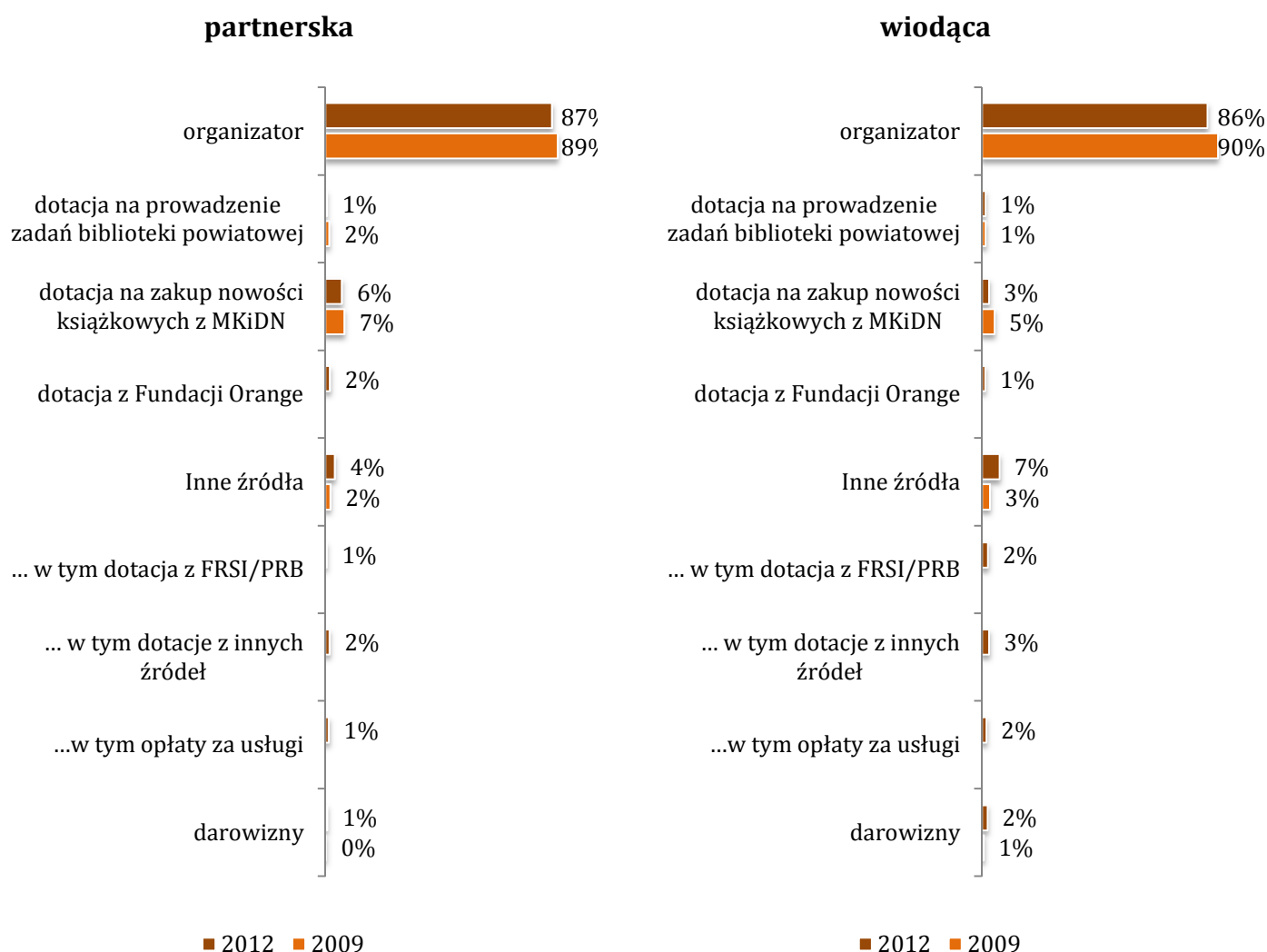
Na udział kosztów osobowych w wydatkach bibliotek nie ma wpływu także wielkość budżetu, jakim dysponują biblioteki. Z wielkością budżetu bibliotek ma natomiast związek udział kosztów utrzymania budynków (w tym remontów). W wydatkach 25% bibliotek, które w ostatnim roku dysponowały największymi budżetami, koszty utrzymania budynków stanowią 14%, podczas gdy pozostałe biblioteki przeznaczały na ten cel 7-8% swoich wydatków. **Zwiększenie udziału kosztów utrzymania budynków odbywało się kosztem zmniejszenia udziału kosztów osobowych.**

Źródła dochodu bibliotek

W części kwestionariusza poświęconej budżetowi bibliotek zadawane było także pytanie dotyczące źródeł finansowania biblioteki. Badani proszeni byli o podanie, ile pieniędzy otrzymali z wybranych źródeł: od organizatora, w ramach dotacji na prowadzenie zadań biblioteki powiatowej, dotacji na zakup nowości książkowych z MKiDN, dotacji z Fundacji Orange, dotacji z FRIS/PRB, dotacji z innych źródeł, z opłat za usługi, z darowizn. Na to pytanie udzieliło odpowiedzi również wyraźnie mniej badanych niż w przypadku pytań z pozostałych części kwestionariusza. Odsetek braków odpowiedzi wynosił ok. 15%.

Biblioteki nadal nie są aktywnymi „pozyskiwaczami” funduszy, nie podejmują na masową skalę prób pisania wniosków, projektów i pozyskania środków z innych źródeł. Nie można mówić o dywersyfikowaniu źródeł dochodu i pojawieniu się nowych istotnych źródeł pieniędzy. Ośmielenie bibliotek i zachęcenie ich do bardziej aktywnego poszukiwania pieniędzy nadal pozostaje wyzwaniem.

Niemal wszystkie biblioteki, które udzieliły odpowiedzi na pytanie o źródła finansowania, otrzymały dotację na zakup nowości książkowych z MKiDN oraz od organizatora. Zdecydowana większość bibliotek otrzymała także wsparcie z Fundacji Orange. Najmniej z badanych bibliotek otrzymało wsparcie zadań biblioteki powiatowej. Ze wszystkich źródeł finansowania, poza dwoma najpopularniejszymi, biblioteki wiodące wyraźnie częściej uzyskiwały środki niż biblioteki partnerskie.

Wykres 6. Udział środków z poszczególnych źródeł ⁷

Struktura dochodów bibliotek nie uległa znacznym zmianom w stosunku do pierwszej edycji badania. **Organizator nadal był najważniejszym źródłem utrzymania dla większości bibliotek.** Przeciętnie badani deklarowali, że ich biblioteka otrzymała z tego źródła ponad 260 000 PLN (w obliczeniach uwzględniane były tylko biblioteki, które otrzymały wsparcie z danego źródła). Tylko w przypadku kilku procent badanych bibliotek udział środków finansowych otrzymywanych od organizatora stanowił mniej niż 80% ogółu środków pozyskanych z omawianych źródeł. Dla niewielkiej grupy bibliotek ważnym źródłem finansowania jest zapewne dotacja na prowadzenie biblioteki powiatowej. Wprawdzie średnio dotacja ta wynosi niecałe 3700, czyli ok 1-2% ogółu dochodów biblioteki. Jednak biblioteki, które ją otrzymują, dostają przeciętnie ponad 40 000 PLN. Przeciętna wielkość dotacji otrzymywanych z innych, niewyszczególnionych w pytaniu źródeł wynosiła około 7000. Pozostałe źródła finansowania z reguły nie przynosiły znacznych kwot.

⁷ Porównując wyniki dla obu edycji badania należy pamiętać, że w pierwszej edycji pytanie o inne źródła finansowania miało postać pytania otwartego. Badani wpisywali źródło dochodu oraz wielkość przychodów z danego źródła. Wszystkie inne źródła są zebrane dla roku 2009 w jednej zmiennej.

Średnio biblioteki otrzymały z tych źródeł między 2500 a 5000 PLN. **Udział środków pozyskiwanych z innych źródeł** niż organizator, dotacje MKiDN, dotacje na prowadzenie zadań biblioteki powiatowej czy dotacje z Fundacji Orange **wzrósł minimalnie** w stosunku do poprzedniej edycji badania, przy czym za **znaczą część tego wzrostu odpowiadają dotacje z FRSI / PRB**.

04 |

PERSONEL BIBLIOTEKI

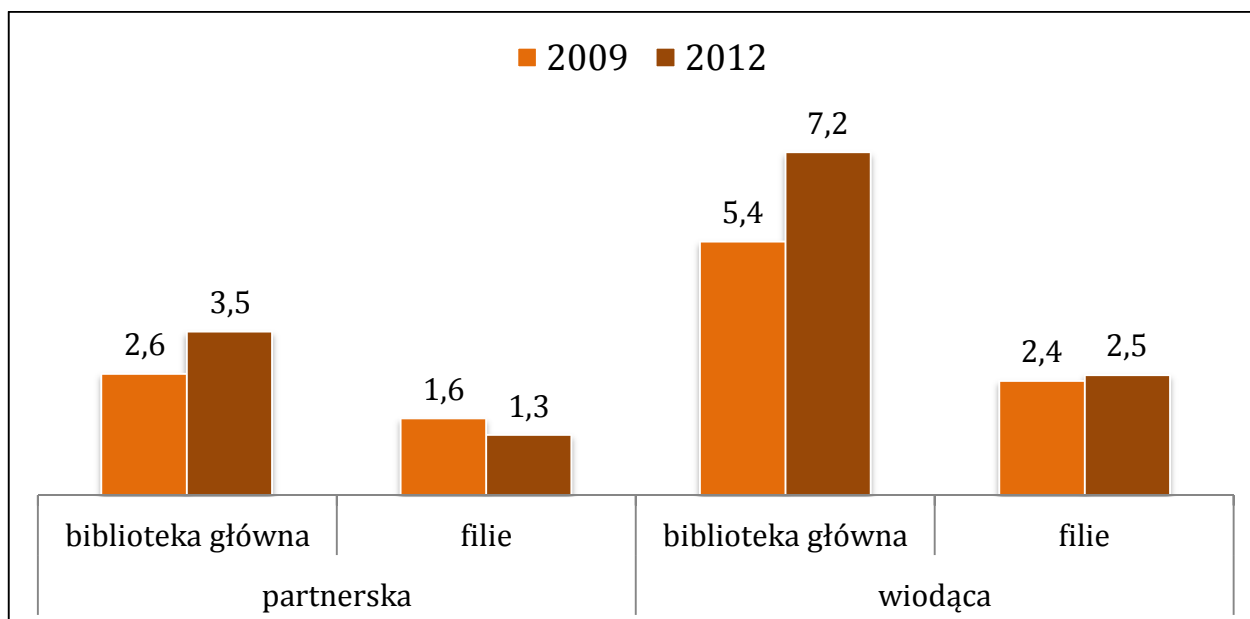
Etaty

Podobnie jak w roku 2009, bibliotekarze odpowiadali na pytania dotyczące zatrudnienia w ich bibliotekach. Jako pierwsze zadawane było pytanie o liczbę etatów w bibliotece. Zgodnie z deklaracjami respondentów, w bibliotekach średnio zatrudnionych na pełen etat było około 4,4 osoby. Mediana liczby etatów wynosiła natomiast 3. **W badanej zbiorowości bibliotek można zaobserwować znaczne zróżnicowanie pod względem liczby zatrudnionych.** W ok. 12% badanych bibliotek pracuje tylko jedna osoba (czasami zatrudniona na część etatu). Z drugiej strony 10% spośród badanych bibliotek zatrudnia ponad 10 osób, a kilka nawet powyżej 20 osób.

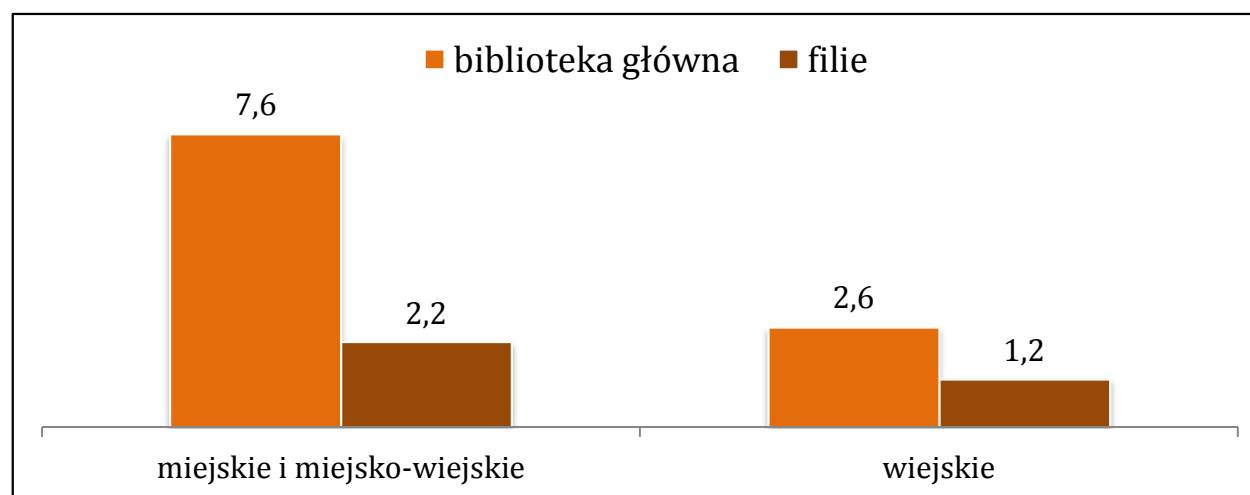
W stosunku do poprzedniej edycji badania zatrudnienie uległo zwiększeniu w ok. 87% bibliotek. W pozostałych można było obserwować spadek liczby osób zatrudnionych (z reguły były to redukcje nie większe niż jeden etat).

W filiach bibliotek zatrudnionych jest przeciętnie 1,6 osoby, przy czym ponad 20% badanych bibliotek nie zatrudnia nikogo w filiach, a kolejne 30% zatrudnia co najwyżej jedną osobę (z reguły na część etatu).

W stosunku do poprzedniej edycji badania zatrudnienie nie zmieniło się w około 30% bibliotek. Zmniejszeniu uległo w ok. 13% bibliotek (z reguły były to redukcje nie większe niż jeden etat). W pozostałych można było obserwować wzrosty liczby osób zatrudnionych. Wzrosła przeważnie liczba osób zatrudnionych w bibliotekach głównych, szczególnie w przypadku bibliotek wiodących. Przeciętnie zatrudniały one w roku 2012 o dwie osoby więcej niż w roku 2009. Biblioteki partnerskie natomiast zwiększyły zatrudnienie przeciętnie o około 0,7 etatu. Natomiast zatrudnienie w filiach pozostało na niemal tym samym poziomie, co w roku 2009. Możemy tu zaobserwować rozwój instytucjonalny bibliotek – zatrudniają coraz więcej personelu, ponieważ są coraz bardziej aktywne. Również przyjmowanie przez biblioteki coraz to nowych funkcji wymaga powiększenia personelu, a także zatrudniania osób posiadających wiele zróżnicowanych umiejętności, potrafiących sprostać nowym wyzwaniom, jakie stawia przed bibliotekarkami nowa biblioteka.

Wykres 7. Średnia liczba etatów w bibliotece oraz filiach wg typu biblioteki w roku 2009 i 2012

Liczba osób zatrudnionych w bibliotece związana jest także z budżetem bibliotek. Biblioteki zamożniejsze mogą sobie pozwolić na zatrudnienie większej liczby osób. Biblioteki wiodące oraz biblioteki z gmin miejskich i miejsko-wiejskich, jako zamożniejsze, zatrudniają przeciętnie więcej osób niż pozostałe badane biblioteki. Jedynie w przypadku liczby zatrudnionych w filiach różnica między bibliotekami miejskimi i wiejskimi jest niewielka.

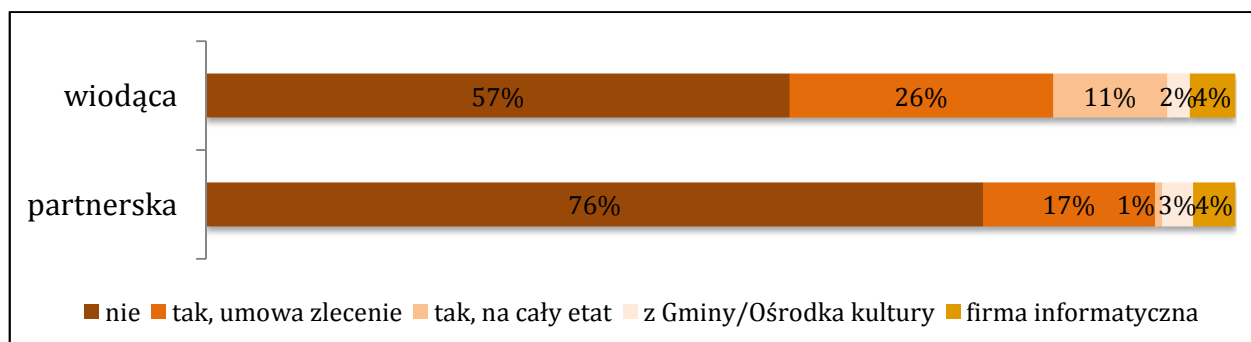
Wykres 8. Średnia liczba etatów w bibliotece oraz filiach wg typu gminy

Informatycy i księgowi

Kolejne pytania dotyczyły zatrudnienia w bibliotece informatyków oraz księgowych. **W porównaniu z poprzednią edycją badania nie widać znaczących zmian.** Wśród badanych bibliotek zdecydowana większość (71%) nie zatrudnia informatyków. Jedynie 3% bibliotek zatrudnia informatyka na etat. Kolejne 19% procent zatrudnia informatyków na umowy zlecenia

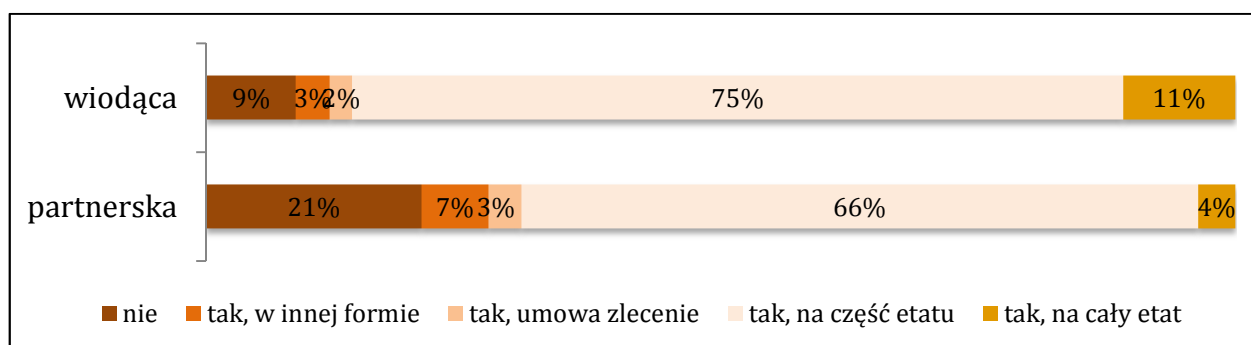
lub umowy o dzieło. Pozostałe biblioteki albo korzystają z usług firm informatycznych, albo z usług informatyków zatrudnionych w instytucjach samorządu lokalnego lub gminnych ośrodkach kultury.

Wykres 9. Odsetki odpowiedzi na pytanie, czy w bibliotece zatrudniony jest informatyk wg typu biblioteki

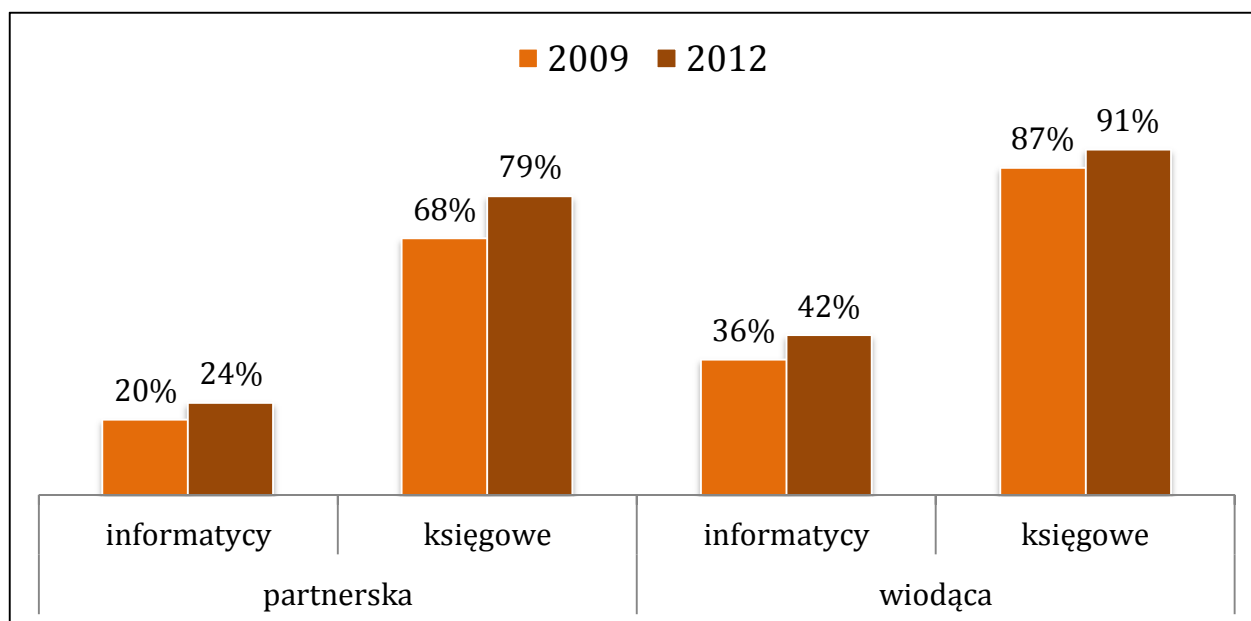
Jedynie 18% badanych bibliotek nie zatrudnia w żaden sposób księgowych. Większość, blisko 70% badanych bibliotek, zatrudnia księgową na część etatu, a kolejne 5% na cały etat.

Wykres 10. Odsetki odpowiedzi na pytanie, czy w bibliotece zatrudniona jest księgowa wg typu biblioteki

W porównaniu z poprzednią edycją badania odsetek bibliotek zatrudniających informatyków nie uległ znaczącej zmianie. Podobnie jest w przypadku zatrudnienia księgowych przez biblioteki wiodące. Poważniejsze zmiany można zaobserwować jedynie w przypadku zatrudnienia księgowych przez biblioteki partnerskie. Odsetek bibliotek partnerskich korzystających z usług księgowych wzrósł o blisko 10 punktów procentowych (w pozostałych przypadkach wzrosty były wyraźnie niższe).

Wykres 11. Odsetek bibliotek korzystających z usług informatyków i księgowych w 2009 i 2012 r. wg typu biblioteki

Wolontariusze

Z pomocy wolontariuszy korzysta połowa badanych bibliotek. Wyraźnie częściej wolontariusze pracują w bibliotekach wiodących niż partnerskich. W pierwszej grupie trzy czwarte korzysta z pomocy wolontariuszy, a w drugiej niespełna dwie piąte.

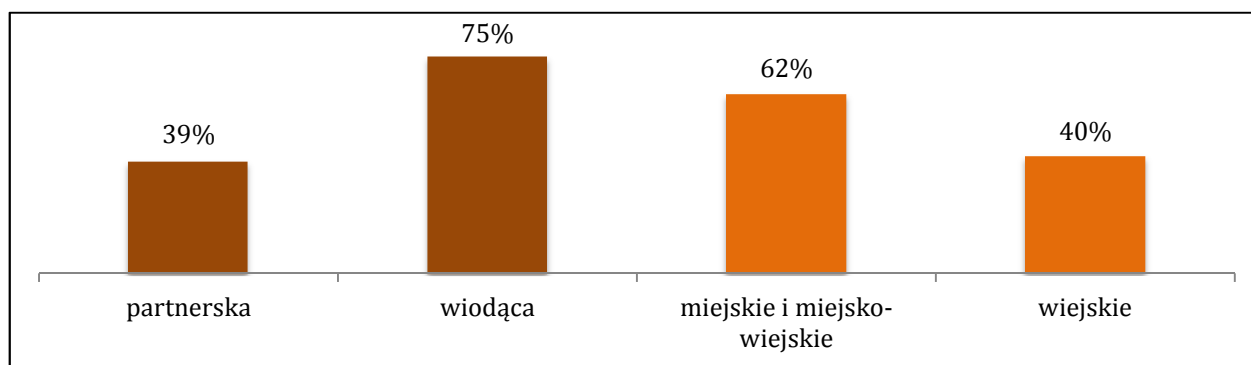
Można więc powiedzieć, że odsetek wolontariuszy angażujących się w pracę w bibliotece jest wysoki.

Dzięki współpracy z wolontariuszami biblioteka otrzymuje wsparcie swoich pracowników, wolontariusze odciążają bibliotekarki, ale przede wszystkim wnoszą do placówki nowe pomysły, energię, świeżość. Z pomocy wolontariuszy

rzadziej korzystają biblioteki z gmin wiejskich niż z gmin miejskich i miejsko-wiejskich, choć wydaje się, że większe zapotrzebowanie na wolontariuszy pojawia się w bibliotekach mniejszych, wiejskich, jednak tam praktyki angażowania wolontariuszy nie są tak rozpowszechnione, a czasami nawet brakuje świadomości, że takie rozwiązania można w ogóle rozważać.

Z pomocy
wolontariuszy
korzysta połowa
badanych

Wykres 12. Odsetki bibliotek korzystających z pomocy wolontariuszy wg typu biblioteki i typu gminy

Korzystanie z pomocy wolontariuszy powiązane jest z liczbą pracowników zatrudnionych w bibliotece. Najrzadziej z pomocy wolontariuszy korzystają biblioteki najmniejsze – od 0,5 do 1,5 etatu. Najczęściej natomiast biblioteki, które zatrudniają siedem lub więcej osób na etat. W pierwszej grupie 40% bibliotek korzysta z pomocy wolontariuszy, w drugiej odsetek ten wynosi 73%. Wyraźnie widać, że ze wsparcia wolontariuszy najczęściej korzystają biblioteki największe, najbardziej aktywne, wynika to zapewne z faktu, że bibliotekom mieszczącym się w większych ośrodkach miejskich łatwiej jest rekrutować wolontariuszy, a potem nimi zarządzać – wyznaczać zadania, otaczać opieką merytoryczną, formalizować współpracę. Równocześnie odbywanie stażu czy bycie wolontariuszem w większej placówce, wiąże się z większymi korzyściami, czy nawet swego rodzaju prestiżem.

Najrzadziej z pomocy wolontariuszy korzystają biblioteki najmniejsze – od 0,5 do 1,5 etatu. Najczęściej natomiast biblioteki, które zatrudniają siedem lub więcej osób na etat.

Bibliotekarze, którzy nie korzystają z pomocy wolontariuszy, byli dodatkowo pytani, czy skorzystaliby z pomocy osoby, która zgłosiłaby się do pracy jako wolontariusz. Niemal wszyscy respondenci deklarowali, iż zgodziliby się. Uzasadnieniem nielicznych negatywnych odpowiedzi był głównie brak potrzeby pomocy ze strony wolontariusza.⁸ Wydaje się jednak, że potrzeba ta nie jest przez bibliotekarzy uświadomiona, ponieważ nie wszystkie biblioteki wyobrażają sobie, jakie potencjalnie funkcje mogliby pełnić wolontariusze. Warto byłoby więc propagować wolontariat w bibliotekach, ukazując, że wolontariusze nie są tylko po to, by „wyręczać” czy wspierać stałych pracowników w ich codziennej pracy, ale też by wprowadzać nowe rozwiązania, realizować nowe funkcje biblioteki. Nie uświadamiają sobie tego przede wszystkim małe biblioteki, potrzebują one, by ktoś podsunął im pomysły, zasugerował, w jakich jeszcze obszarach wolontariusze mogą być pomocni.

⁸ Pytania dotyczące korzystania z pomocy wolontariuszy były zadawane także w roku 2009. Baza danych z poprzedniej edycji badania zawiera informacje tylko dla ok. 90 bibliotek, które brały udział w tegorocznej edycji badania. Ze względu na ryzyko uzyskania przypadkowych wyników, zestawienie odpowiedzi z 2009 i 2012 roku zostało w raporcie pominięte.

Kompetencje pracowników biblioteki

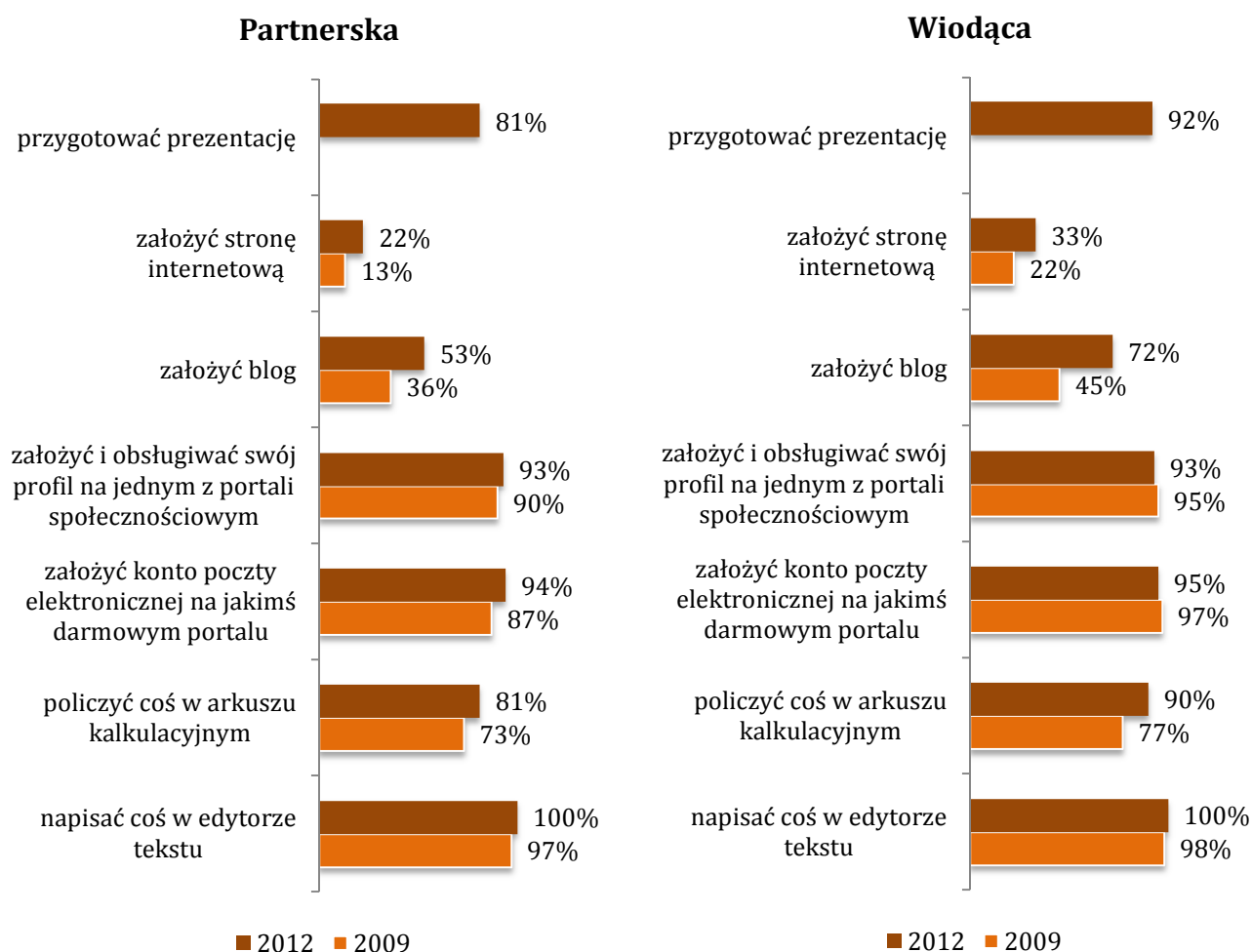
Jednym z elementów kwestionariusza był blok pytań służących zbadaniu kompetencji informatycznych pracowników biblioteki. Badani byli pytani o to, czy któryś z pracowników biblioteki potrafiłby pomóc użytkownikowi w wykonaniu jednej z kilku czynności przy pomocy komputera. Są to kwestie istotne ze względu na znaczenie tych umiejętności dla celów PRB.

Wyraźnej zmianie uległ odsetek bibliotek, których pracownicy potrafiliby pomóc użytkownikom założyć stronę internetową lub blog.

W stosunku do roku 2009 odsetek bibliotek, w których pracownicy potrafiliby pomóc w obsłudze edytora tekstu czy założeniu konta poczty elektronicznej lub profilu na portalu społecznościowym niemal nie uległ zmianie. **Zarówno w 2009, jak i 2012 roku w ponad 90% bibliotek znalazłaby się osoba potrafiąca pomóc użytkownikowi w tych kwestiach. Największą zmianę widać natomiast w przypadku zakładania bloga, szczególnie wśród bibliotek wiodących.**

W porównaniu z poprzednią edycją badania poprawie uległa znajomość obsługi arkuszy kalkulacyjnych. Wcześniej w około jednej czwartej bibliotek nie było osoby, która mogłaby pomóc użytkownikom w tej dziedzinie. Obecnie w 90% bibliotek wiodących oraz 81% bibliotek partnerskich przynajmniej jeden z pracowników umiałby pomóc użytkownikowi.

Jak pokazują dane, kompetencje komputerowe i internetowe personelu bibliotek stale rosną. Udzielenie użytkownikom pomocy w zakresie podstawowych zadań „offline’owych”, takich jak napisanie tekstu, czy „online’owych”, jak założenie profilu na portalu społecznościowym, nigdy nie stanowiło dla większości bibliotek problemu. Obecnie zadania bardziej skomplikowane, wymagające szerzej zakrojonych umiejętności informatycznych, również coraz rzadziej są problemem – zaobserwowano bardzo duży wzrost w zakresie obsługi arkuszy kalkulacyjnych oraz stron internetowych i blogów.

Wykres 13. Odsetki bibliotek, których pracownicy potrafiliby pomóc użytkownikom...

Wyraźniej zmianie uległ odsetek bibliotek, których pracownicy potrafiliby pomóc użytkownikom założyć stronę internetową lub blog. W pierwszym przypadku odsetek wzrósł o około 10 punktów procentowych – z 13% do 22% wśród bibliotek partnerskich oraz z 22% do 33% wśród bibliotek wiodących. W przypadku bloga zmiana jest jeszcze wyraźniejsza. Odsetek bibliotek, których pracownicy potrafiliby pomóc użytkownikom założyć blog, wzrósł z 36% do 53% wśród bibliotek partnerskich oraz z 45% do 72% wśród bibliotek wiodących. Oznacza to, że mimo znacznej poprawy nadal w wielu bibliotekach brakuje osób umiejących zakładać blog lub stronę internetową.

Mimo zmian zachodzących w bibliotekach nadal widoczne są różnice pomiędzy bibliotekami partnerskimi a wiodącymi. Podobnie jak w poprzedniej edycji badania, bibliotekarze z bibliotek wiodących częściej potrafią wykonywać różne czynności przy pomocy komputera. W przypadku czynności mniej złożonych, czyli zakładania konta poczty elektronicznej czy profilu na portalu społecznościowym, różnice pomiędzy bibliotekami wiodącymi i partnerskimi uległy zmniejszeniu. Jednocześnie w przypadku bardziej skomplikowanych czynności, takich jak obsługa arkusza

kalkulacyjnego czy zakładanie bloga, różnice pomiędzy bibliotekami partnerskimi i wiodącymi są obecnie większe niż w 2009 roku. Wyraźnie widać, że wsparcie udzielone w ramach Programu Rozwoju Bibliotek pogłębiło różnice między bibliotekami partnerskimi a wiodącymi – decyzja o wsparciu bibliotek wiodących przyniosła w tych bibliotekach pozytywne rezultaty, dzięki szkoleniom kompetencje informatyczne bibliotekarek znacznie wzrosły.

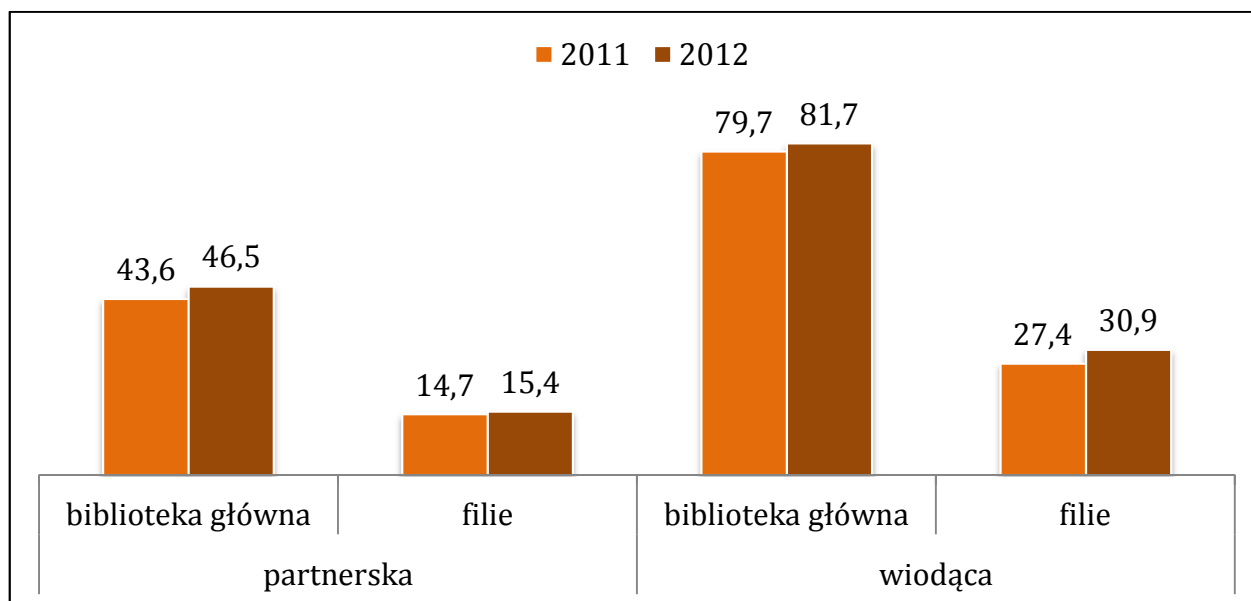
05 |

UŻYTKOWNICY BIBLIOTEKI

Liczba odwiedzających

Podobnie jak w roku 2011, bibliotekarze proszeni byli o oszacowanie przeciętnej liczby osób odwiedzających ich bibliotekę główną oraz typową filię w przeciętny dzień roboczy (badani mieli uwzględnić wszystkich odwiedzających, a nie wyłącznie osoby przychodzące wypożyczyć książki). **W stosunku do poprzedniego pomiaru⁹ średnie odpowiedzi nie uległy znacznym zmianom¹⁰.** Odpowiedzi dotyczące liczby odwiedzających bibliotekę główną wahały się od 1 do 450 osób. Średnia wynosiła 55 osób. Typową filię odwiedzało przeciętnie 19 osób, przy czym ok. 20% respondentów w przypadku filii podało wartość 0, co oznacza zapewne, że biblioteka nie ma filii. Gdyby wykluczyć z analizy biblioteki nieposiadające filii, to średnia liczbą odwiedzających wyniosłaby 24 osoby.

Wykres 14. Średnie deklarowanej liczby osób dziennie odwiedzających bibliotekę główną oraz typową filię w dwóch edycjach badania wg typu biblioteki.

Liczba odwiedzających jest wyraźnie powiązana z typem biblioteki oraz gminy, w której znajduje się biblioteka. Przeciętnie bibliotekę wiodącą odwiedza dziennie ponad 80 osób, podczas gdy bibliotekę partnerską niespełna 50. **Filie odwiedzane są przez wyraźnie mniej osób.**

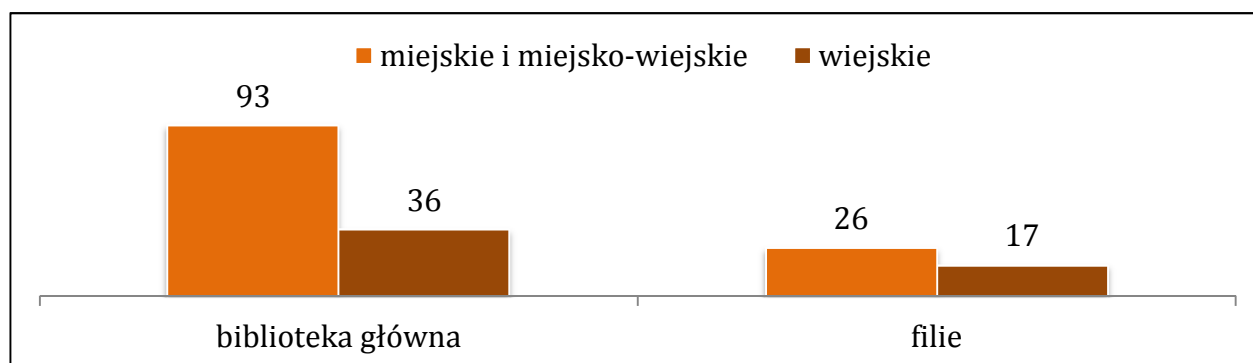
⁹ Badanie dyrektorów bibliotek biorących udział w PRB z 2011 roku. W badaniu z roku 2009 nie zadawano pytania o liczbę użytkowników bibliotek. Dlatego porównania wyników nie są możliwe.

¹⁰ Oszacowanie przeciętnej liczby użytkowników odwiedzających bibliotekę w typowym dniu jest z natury bardzo niedokładne. Porównanie danych dla pojedynczych bibliotek w obu pomiarach obarczone jest dużym ryzykiem błędu. Dlatego prezentowane są wyłącznie parametry przeciętne dla zbiorowości.

Przeciętnie filię biblioteki wiodącej odwiedza ponad 30 osób. Natomiast w filii biblioteki partnerskiej pojawiała się przeciętnie 15 osób dziennie.

W przypadku podziału bibliotek ze względu na typ gminy można zaobserwować jeszcze większe różnice. **Najmniej osób odwiedza biblioteki wiejskie**¹¹. Bibliotekę główną na wsi odwiedzało przeciętnie 36 osób dziennie. Filię natomiast odwiedzało przeciętnie 16 osób. Najwięcej osób odwiedzało biblioteki główne w miastach – przeciętnie ponad 100 osób dziennie. Największą liczbę odwiedzających filie deklarowali bibliotekarze z gmin miejsko-wiejskich (przeciętnie 26).

Wykres 15. Średnie deklarowanej liczby osób dziennie odwiedzających bibliotekę główną oraz typową filię wg typu gminy

Liczba osób korzystających z komputerów

Kolejne pytanie również było zadawane w roku 2011. Dotyczyło liczby osób korzystających z komputerów, które zostały dostarczone w ramach Programu Rozwoju Bibliotek, udostępnianych użytkownikom w bibliotece głównej oraz filiach. Badani proszeni byli o podanie, ile osób korzysta z komputerów w typowym dniu.

Podobnie jak w roku 2011, znaczna część bibliotekarzy wpisała wartość 0, co oznaczało, że biblioteka nie otrzymała komputerów w ramach Programu. W przypadku bibliotek głównych takich odpowiedzi była ponad połowa. W przypadku filii wartość 0 pojawiała się znacznie rzadziej – stanowiła ok. 30% odpowiedzi.

Widoczne są znaczne różnice pomiędzy bibliotekami partnerskimi a wiodącymi. Wśród bibliotek partnerskich blisko 40% deklarowało, że otrzymało komputery dla biblioteki głównej, a 65% dla filii. Wśród bibliotek wiodących zdecydowanie więcej otrzymało komputery. Ponad 70% bibliotek wiodących uzyskało komputer dla biblioteki głównej, a 90% dla filii.

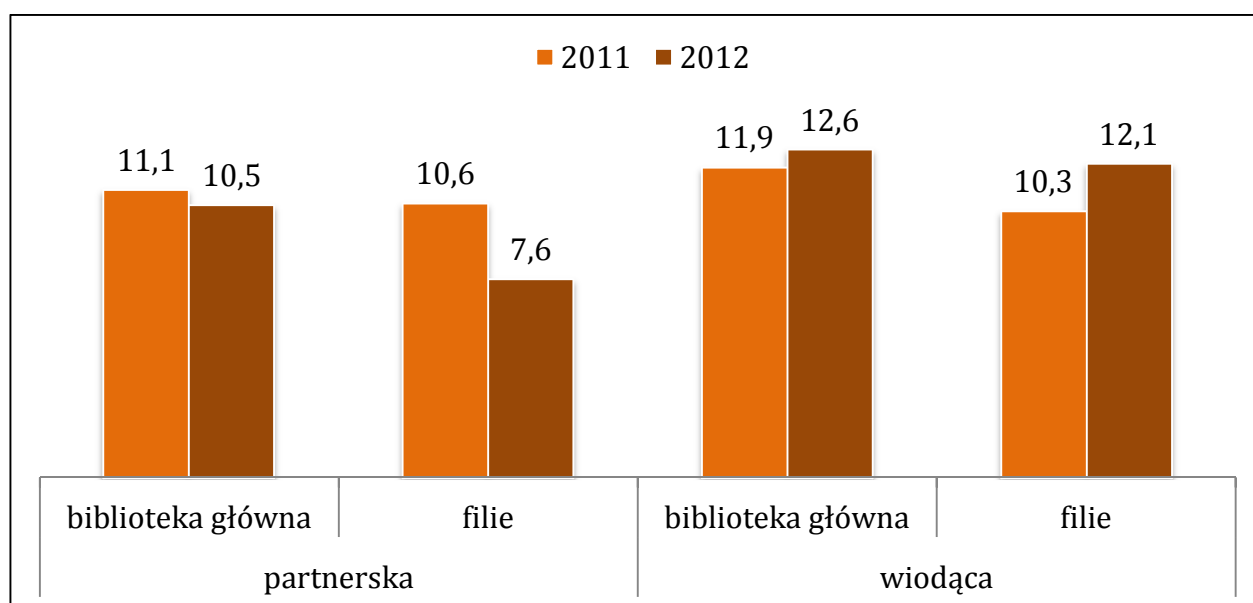
Przeciętna liczba użytkowników komputerów w bibliotekach, które uzyskały komputery w ramach Programu, wynosiła 11,5 dla bibliotek głównych oraz 9,3 w filiach. Przeciętna liczba

¹¹ Nie było natomiast zadawane w badaniu w roku 2009.

użytkowników jest wyższa w bibliotekach wiodących niż partnerskich. **Różnica widoczna jest szczególnie w przypadku liczby osób korzystających z komputerów w filiach (przeciętnie odpowiednio 7,6 i 12 osób w bibliotekach partnerskich i wiodących).** Widać zatem, że na dostępności sprzętu w bibliotekach skorzystali przede wszystkim użytkownicy filii bibliotek wiodących. Komputery są najbardziej wykorzystywane i co za tym idzie przynoszą największe korzyści w małych gminach w filiach, bo tam najmniej ludzi ma komputery w domu. Widać również, że biblioteki główne potrafią bardziej efektywnie przyciągnąć użytkowników do komputerów i zachęcić ich do skorzystania ze sprzętu niż biblioteki partnerskie.

W porównaniu z poprzednią edycją, badani z bibliotek wiodących deklarowali przeciętnie wyższe liczby korzystających z komputerów, szczególnie w filiach. Respondenci z bibliotek partnerskich podawali w tej edycji przeciętnie nieznacznie niższe liczby korzystających z komputerów w bibliotekach głównych oraz znacznie mniejsze wartości w przypadku liczby korzystających z komputerów w filiach.

Wykres 16. Średnie deklarowanej liczby osób dziennie korzystających z komputerów w bibliotece głównej i filiach w dwóch edycjach badania wg typu biblioteki

Liczba użytkowników korzystających z komputerów w bibliotece nie zależy od tego, czy w gminie gdzieś jeszcze poza biblioteką jest możliwość skorzystania z ogólnodostępnych komputerów z Internetem. W bibliotekach, które nie są jedyną instytucją udostępniającą komputery w gminie, średnia liczba osób korzystających z komputera wynosi 10,6, natomiast w bibliotekach będących jedyną instytucją dającą możliwość skorzystania z Internetu przeciętna liczba użytkowników wynosi 12,1. Biblioteki oferują użytkownikom coś więcej niż tylko dostęp do nowoczesnych technologii i zapewne dlatego są konkurencyjne. Okazuje się zatem, że sama dostępność sprzętu nie jest czynnikiem kluczowym, komputery biblioteczne mają pewną wartość dodaną w stosunku do komputerów dostępnych w innych miejscach. Być może ważne jest to, że w bibliotece można skorzystać również z pomocy bibliotekarki (zarówno przy obsłudze sprzętu, jak

i merytorycznie), z innych źródeł wiedzy (książki, czasopisma) czy też pomocy innych użytkowników.

Biblioteki można więc traktować jako skrzynki narzędziowe, które w pakiecie oferują również instruktora i wiedzę.

I to odróżnia je od innych miejsc, które oferują dostęp do komputera i Internetu. Innymi słowy, biblioteka jest bardziej

naturalnym miejscem do przygotowywania prezentacji multimedialnej do szkoły czy też referatu niż na przykład świetlica czy siedziba ochotniczej straży pożarnej. Komputery i Internet doskonale uzupełniają ofertę biblioteki.

Biblioteki dają użytkownikom znacznie więcej niż tylko dostęp do komputerów. Świadczy o tym fakt, że liczba osób korzystających z Internetu i komputerów w bibliotece nie zależy od tego, czy w okolicy są również inne punkty dostępu do sieci. Dostęp do innych form wiedzy w jednym miejscu, możliwość poradzenia się bibliotekarki i spotkania innych ludzi przyciągają do biblioteki i jej komputerów.

Zmiany liczby użytkowników

Dodatkowo w tegorocznej edycji badania były natomiast zadawane pytania o to, czy zdaniem bibliotekarzy w stosunku do roku 2009 liczba odwiedzających biblioteki oraz korzystających z komputerów zmniejszyła się, czy też zwiększyła. Badani oceniali zmiany w ogólnej liczbie odwiedzających oraz użytkowników komputerów oraz zmiany zachodzące w wybranych grupach społecznych, tj. wśród emerytów i rencistów, dzieci z rodzin gorzej sytuowanych, niepełnosprawnych, rolników, niepracujących w wieku przedemerytalnym.

Większość badanych w stosunku do roku 2009 zaobserwowała przyrost liczby odwiedzających. **W blisko jednej czwartej bibliotek zaobserwowano znaczny przyrost liczby odwiedzających, a w połowie przyrost liczby odwiedzających.** Zaledwie w 8% bibliotek zaobserwowano spadek liczby odwiedzających. Zmiany w różnym stopniu dotyczyły wyszczególnionych grup społecznych. Na ogół bibliotekarze nie zaobserwowali istotnych zmian w liczbie rolników oraz osób niepełnosprawnych odwiedzających bibliotekę – odpowiednio 69% i 83% ankietowanych odpowiedziało, że nie zmieniła się liczba odwiedzających z tych grup. **Wyraźnie częściej bibliotekarze obserwowali przyrost liczby odwiedzających bibliotekę emerytów i rencistów, dzieci z gorzej sytuowanych rodzin oraz niepracujących w wieku przedemerytalnym.** Jednak nawet w przypadku tych grup przyrost liczby odwiedzających bibliotekę był obserwowany rzadziej niż w przypadku ogółu odwiedzających bibliotekę.

Zaobserwowany wzrost cieszy, ponieważ pokazuje, że bibliotekom udało się przyciągnąć dwie ważne grupy społeczne narażone na wykluczenie: seniorów i dzieci z gorzej sytuowanych rodzin. Pokazuje to, że zaproponowana przez biblioteki oferta staje się przyczynkiem do

zmniejszania nierówności i zwiększania szans osób, które znajdują się w gorszym położeniu. Zwrócenie przez biblioteki uwagi na seniorów jest również istotne w kontekście starzenia się

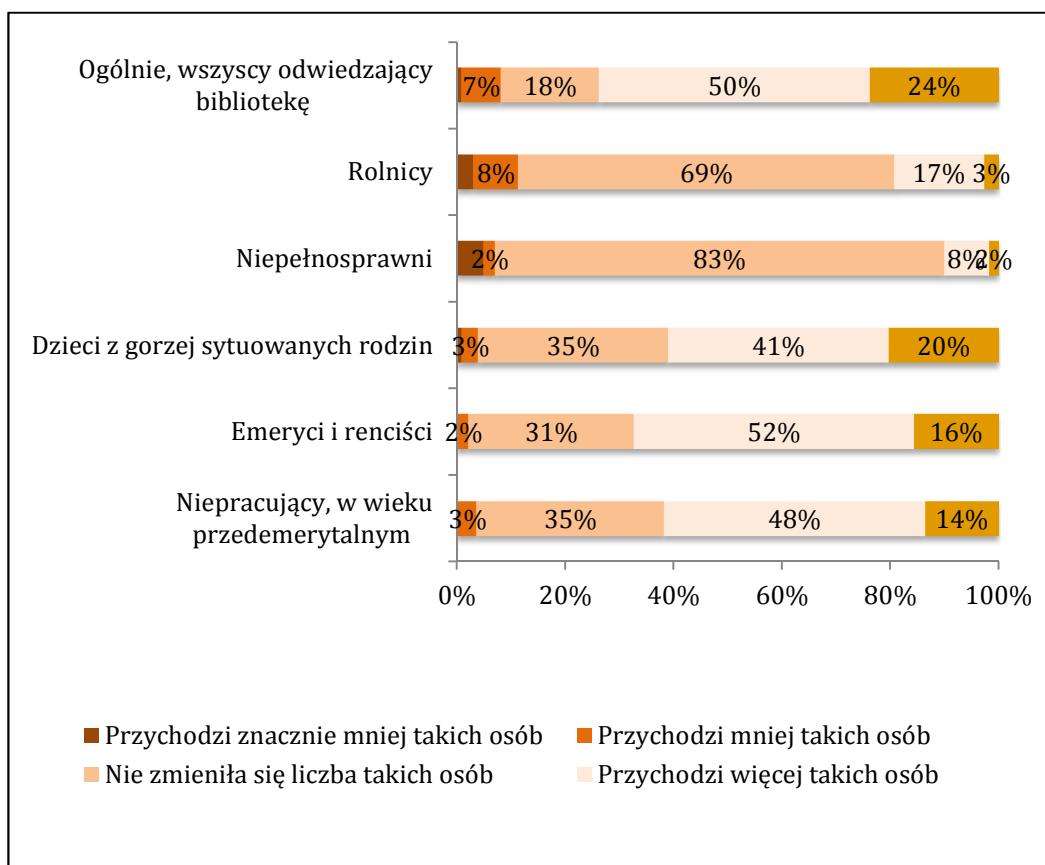

Bibliotekarze zauważyli, że seniorzy i dzieci z gorzej sytuowanych rodzin częściej odwiedzają biblioteki. Świadczy to o tym, że bibliotekom udało się przygotować trafną ofertę, która zaspokaja potrzeby tych dwóch grup użytkowników. Dzięki temu biblioteki stają się miejscami wyrównywania szans i ograniczania wykluczenia cyfrowego.

społeczeństwa i konieczności zagospodarowania potencjału, jaki posiadają seniorzy. Seniorzy chętnie uczestniczą w kursach komputerowych, są głównymi odbiorcami popularnych w bibliotekach Dyskusyjnych Klubów Książek, są wiernymi czytelnikami i łatwo ich zachęcić

do intensywniejszego korzystania z oferty biblioteki. Zwiększenie zainteresowania biblioteką wśród dzieci z gorzej sytuowanych rodzin jest również ważne ze względu na socjalizacyjną rolę, którą pełnią biblioteki w małych miejscowościach. Bibliotekarki wypełniają „lukę wychowawczą”, stwarzając miejsce bezpieczne, w którym trzeba się dostosować do ustalonych zasad. Wyznaczone reguły uczą dzieci dobrego zachowania i dyscypliny. Dzięki spędzaniu czasu w grupie dzieci uczą się współpracy, mechanizmów działań grupowych, odpowiedzialności. Biblioteki są dla nich miejscem nie tylko kontaktów rówieśniczych, ale również międzypokoleniowych. Korzyści związane z tą rolą biblioteki odnoszą głównie dzieci z rodzin biedniejszych – biblioteka jest dla nich jednym z niewielu miejsc, w którym mogą zdobywać te umiejętności. Biblioteka pełni ważną funkcję wychowawczą, wyrównując tym samym szanse życiowe (socjalizacja w różnych sytuacjach, nauka bycia w grupie).

Wykres 17. Rozkłady odpowiedzi na pytanie o zmianę w stosunku do roku 2009 liczby osób odwiedzających bibliotekę

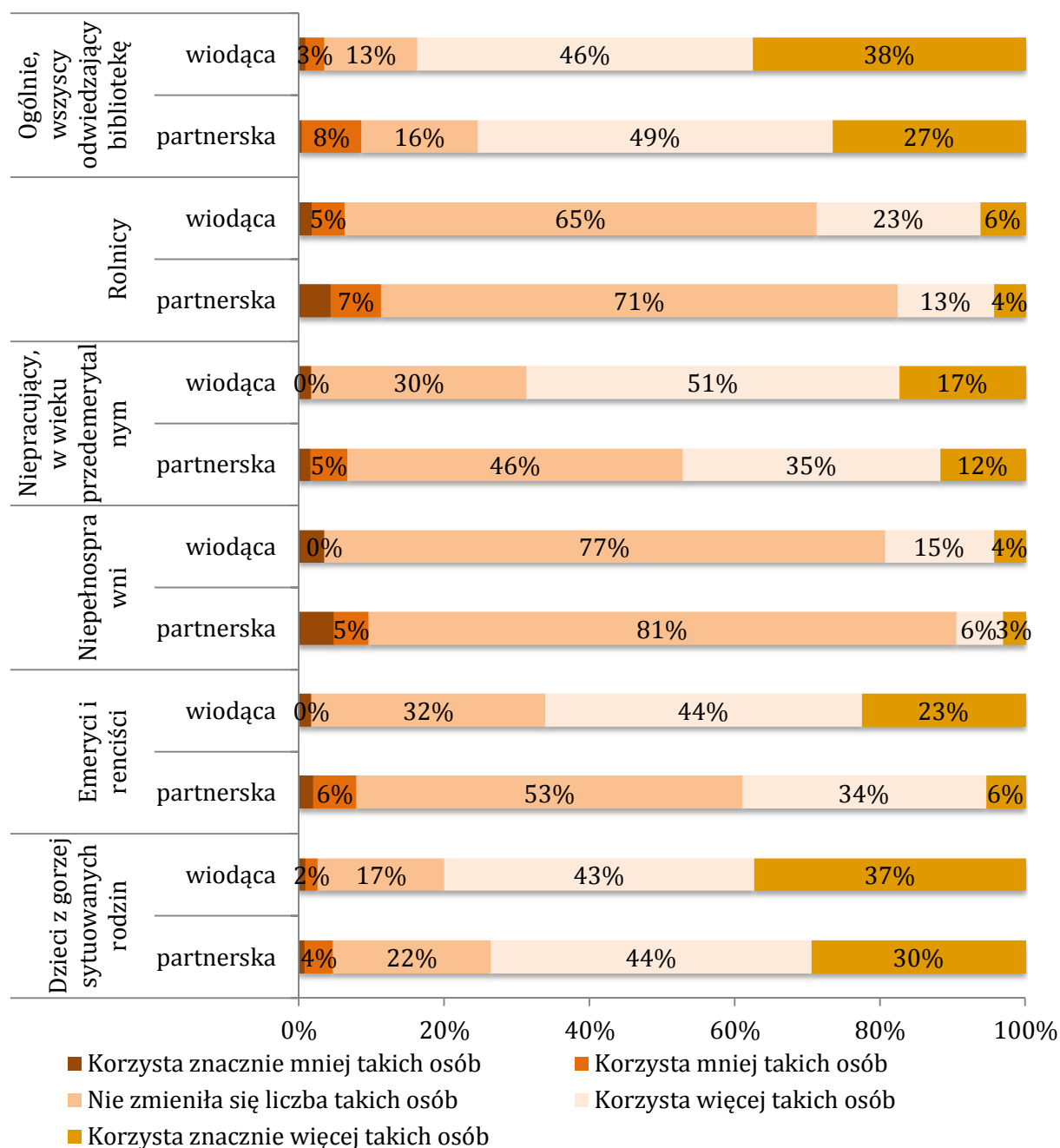
Deklaracje dotyczące zmian liczby odwiedzających nie różnią się znacznie w grupach wyróżnionych ze względu na typ biblioteki. Wśród bibliotekarzy z bibliotek wiodących odsetek osób, które zaobserwowały przyrost odwiedzających z poszczególnych grup, był wyższy niż wśród bibliotekarzy z bibliotek partnerskich. Różnice wahały się w zależności od grupy od 5 do 12 punktów procentowych.

Podobnie jak w przypadku liczby odwiedzających bibliotekę, badani w większości dostrzegali zwiększenie liczby osób korzystających z komputera. Wzrost lub znaczny wzrost liczby użytkowników komputerów zaobserwowało niemal 80% badanych. W większości przypadków badani nie dostrzegali jednak wzrostu liczby osób niepełnosprawnych oraz rolników korzystających z komputerów udostępnianych w bibliotekach (wzrost liczby korzystających dostrzeżono odpowiednio w 13% i 21% badanych bibliotek). Częściej obserwowano wzrost liczby korzystających z komputerów emerytów i rencistów, niepracujących w wieku przedemerytalnym oraz dzieci z gorzej sytuowanych rodzin. Tylko jednak w ostatniej grupie wzrost liczby korzystających z komputerów był obserwowany niemal równie często, jak wzrost liczby korzystających z komputerów w ogóle.

Chłopiec, lat 17, obecnie uczeń szkoły ponadgimnazjalnej, pochodzi z rozbitej rodziny, w bibliotece spędzał czas, uczył się, brał udział w warsztatach zorganizowanych przez bibliotekę, zyskał grono nowych znajomych, rozwijał swoje zainteresowania, (samoloty, technika), nauczył się pracować w grupie, uczył się korzystać z komputera i Internetu, uzyskał pomoc przy składaniu papierów do szkoły średniej i sprawdzaniu wyników. Dzięki bibliotece rozwinął swoje zainteresowania, wziął udział w dużym konkursie zagospodarowania przestrzennego miasta (zdobył I nagrodę i cenny sprzęt komputerowy), zmienił swoje zachowanie (zyskał więcej pewności siebie, nauczył się zachowywać się kulturalnie w miejscach publicznych, w kontaktach z rówieśnikami), dostał się do szkoły lotniczej.

*Historia użytkownika opowiedziana przez dyrektora biblioteki

Wykres 18. Rozkłady odpowiedzi na pytanie o zmianę w stosunku do roku 2009 liczby osób korzystających z komputerów w bibliotece

W przypadku zmian liczby korzystających z komputerów pracownicy bibliotek wiodących częściej niż pracownicy bibliotek partnerskich obserwowali wzrosty. Szczególnie wyraźne różnice można obserwować w wypadku osób niepracujących, w wieku przedemerytalnym oraz emerytów i rencistów.

06 | AKTYWNOŚĆ BIBLIOTEK

Celem Programu Rozwoju Bibliotek jest wzmocnienie potencjału bibliotek. Mają one stać się nowoczesnymi i aktywnymi bibliotekami, ośrodkami aktywności lokalnej, a nie tylko oferować dostęp do książek i czasopism. Z tego powodu niezwykle istotnym elementem prowadzonych badań jest zbieranie informacji na temat aktywności bibliotek, podejmowanych przez nie działań.

Rozdział poniższy został podzielony na kilka części. W pierwszej kolejności przedstawiane są informacje na temat typów działań podejmowanych przez biblioteki oraz skali tych działań. Dokładniejszy opis charakteru działań prowadzonych przez biblioteki znajduje się w kolejnej części. Następnie omawiane są dodatkowe usługi świadczone przez biblioteki, zmiana zainteresowania ofertą biblioteki oraz strony internetowe bibliotek.

Podjęmowane działania

W kwestionariuszu znalazł się szereg pytań dotyczących aktywności bibliotek wykraczających poza zakres ich tradycyjnych funkcji, tj. wszelkiego rodzaju imprez, wystaw, konkursów, spotkań itd. Wśród badanych bibliotek zaledwie kilka nie organizowało żadnej z wymienionych w kwestionariuszu imprez. Zdecydowana większość miała dosyć zróżnicowaną ofertę. 5 lub mniej wydarzeń zorganizowało zaledwie 10% badanych bibliotek, a ponad połowa bibliotek zorganizowała w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy więcej niż 10 różnych wydarzeń.

←
Wśród imprez organizowanych przez biblioteki respondenci najczęściej wymieniali konkursy. Zorganizowała je zdecydowana większość badanych bibliotek – 87%.

Wśród imprez organizowanych przez biblioteki respondenci najczęściej wymieniali konkursy. Zorganizowała je zdecydowana większość badanych bibliotek – 87%. Niewiele mniejszy był odsetek bibliotek, które brały udział w akcjach promujących czytelnictwo, np. Cała Polska Czyta Dzieciom (83%), zorganizowały wystawę (82%) czy prowadziły zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym (82%). Najmniej bibliotek zaangażowało się w organizację spotkań przedwyborczych (10%) oraz wyjazdy i wycieczki dla dorosłych (20%). Nadal w działalności pozaczytelniczej bibliotek dominują więc tradycyjne formy, choć można zauważyć ruch w kierunku zmiany oferty, unowocześniania jej. Jak możemy łatwo zauważyć, biblioteki w najmniejszym stopniu angażują się w działania z zakresu partycypacji, działań obywatelskich i polityki lokalnej.

Biblioteki wiodące były bardziej aktywne niż biblioteki partnerskie. Niemal wszystkie typy działalności były podejmowane częściej przez biblioteki wiodące niż partnerskie. Wyjątek stanowiła tylko świetlica dla młodzieży zorganizowana w bibliotece. Być może w miejscowościach, w których

Mężczyzna, lat 50 +, właściciel firmy transportowej. Beneficjent biorący udział w warsztatach zdobył umiejętności w posługiwaniu się urządzeniami informatycznymi, co wpłynęło na ergonomię czasu pracy w jego firmie. Potrafił zaplanować i wydrukować w bibliotece trasę przejazdu poszczególnych samochodów ciężarowych.

*Historia użytkownika opowiedziana przez dyrektora biblioteki

w przypadku najpopularniejszych działań, tj. organizacji konkursów, wystaw, zajęć dla najmłodszych czy udziału w akcjach promujących czytelnictwo. Szczególnie duże różnice w aktywności bibliotek widoczne są natomiast w przypadku kursów i szkoleń czy warsztatów artystycznych oraz organizacji spotkań z ekspertami i pokazów filmów.

znajdują się biblioteki partnerskie, brak jest innej oferty dla młodzieży i stąd większe zapotrzebowanie na świetlice. Różnice pomiędzy odsetkiem bibliotek partnerskich i wiodących podejmujących określone działania były stosunkowo nieduże

Wykres 15. Odsetek bibliotek organizujących różnego rodzaju imprezy i wydarzenia wg typu biblioteki

Na temat części aktywności badani wypowiadali się także w poprzedniej edycji badania. Lista aktywności w badaniu z roku 2009 była jednak krótsza, przez co nie zawsze możliwe jest dokonywanie porównań. Ze względu na odmienny sposób zadawania niektórych pytań konieczne

były pewne przekodowania. Połączone zostały odpowiedzi z 2012 roku na pytanie, czy w ostatnim roku „zorganizowali Państwo w bibliotece zajęcia dla młodzieży lub dorosłych związane z hobby, zainteresowaniami” i na pytanie „czy zorganizowali Państwo w bibliotece kursy dokształcające dla dorosłych (np. językowe lub komputerowe)?” oraz odpowiedzi na pytania dotyczące organizacji wycieczek dla młodzieży i dorosłych.

W porównaniu z poprzednią edycją badania widać wzrost aktywności zarówno bibliotek partnerskich, jak i wiodących w niemal wszystkich badanych obszarach. Szczególnie widoczne

W 2012 roku odsetek bibliotek oferujących zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym wzrósł do 93% wśród bibliotek wiodących oraz do 78% wśród bibliotek partnerskich.

zmiany zaszły w kwestii organizacji **zajęć związanych z hobby lub zainteresowaniami oraz kursów dokształcających dla dorosłych**. Znaczący wzrost oferty dla dorosłych użytkowników można tłumaczyć na dwa sposoby. Z jednej strony może to świadczyć o tym, że bibliotekarze dostrzegli, że grupą, która do tej pory najrzadziej odwiedzała biblioteki, są dorośli i stąd inicjatywa przygotowania zajęć skierowanych właśnie do nich. Z drugiej zaś strony istnieje możliwość, że respondenci do grupy kursów dokształcających dla dorosłych kwalifikowali również zajęcia dla seniorów. Spośród badanych bibliotek w roku 2009 tego typu zajęcia organizowało 13% bibliotek partnerskich i 32% bibliotek wiodących. W roku 2012 zajęcia, szkolenia lub kursy organizowało już 90% bibliotek wiodących oraz 71% bibliotek partnerskich. Podobnie duże zmiany można zauważyć

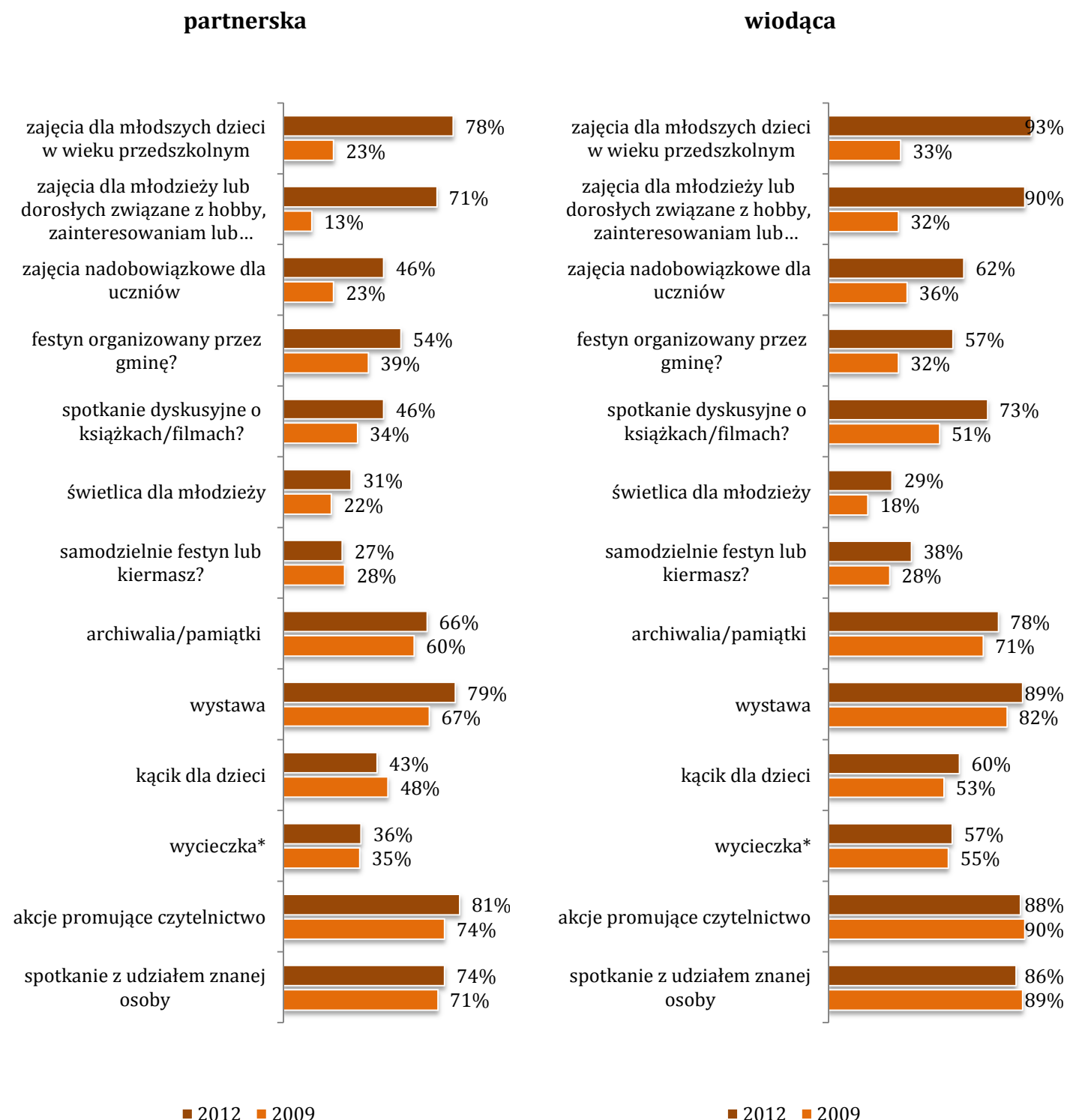
Dziewczynka o imieniu Eliza, nieśmiała i raczej bez koleżanek, która ma problemy z nadwagą, założyła dobierając grupę koleżanek i kolegów bloga Król Maciuś 1, zyskała dzięki temu uznanie i wspólnie z tą grupą spotyka się w bibliotece raz w tygodniu bawiąc się w teatr, pisząc posty, organizując teatrzyk (improvizując), ogłaszając konkursy – najnowszy - jak wyglądał zamek Króla Maciusia I oraz Portret Maciusia. Najnowsze działania: zorganizowała pierwszy dzień wiosny w bibliotece z serpentynami, zabawami, muzyką i słodyczami.

*Historia użytkownika opowiedziana przez dyrektora biblioteki

w przypadku zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym. W roku 2009 zaledwie 23% bibliotek partnerskich i 33% wiodących prowadziło tego typu zajęcia. W 2012 odsetek bibliotek oferujących zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym wzrósł do

93% wśród bibliotek wiodących oraz do 78% wśród bibliotek partnerskich. Wyraźny wzrost oferty dla małych dzieci biblioteki zawdzięczają programom realizowanym przez Fundację Komeńskiego. Mniejsze różnice widoczne są w przypadku zajęć nadobowiązkowych dla uczniów. Wcześniej oferowała je około jedna czwarta badanych bibliotek, a obecnie prowadzone są w ponad połowie bibliotek. Można także obserwować znaczne zmiany odsetka bibliotek organizujących dyskusje o filmach lub książkach oraz biorących udział w festynach organizowanych przez gminę. Wzrost aktywności jest w tym wypadku bardziej widoczny wśród bibliotek wiodących niż partnerskich.

Wykres 20. Odsetek bibliotek organizujących różnego rodzaju imprezy i wydarzenia w roku 2009 i 2012 wg typu biblioteki (wyniki posortowane wg wielkości zmiany w bibliotekach wiodących)

* W roku 2009 nie pytano osobno o wycieczki dla dzieci i dorosłych. Dla roku 2012 połączone zostały odpowiedzi dotyczące organizacji wycieczek dla dzieci oraz wycieczek dla dorosłych.

** W 2009 roku nie pytano osobno o kursy i zajęcia związane z hobby. Dla roku 2012 połączone zostały odpowiedzi dotyczące organizacji zajęć poświęconych hobby oraz kursów doszkalaćcych.

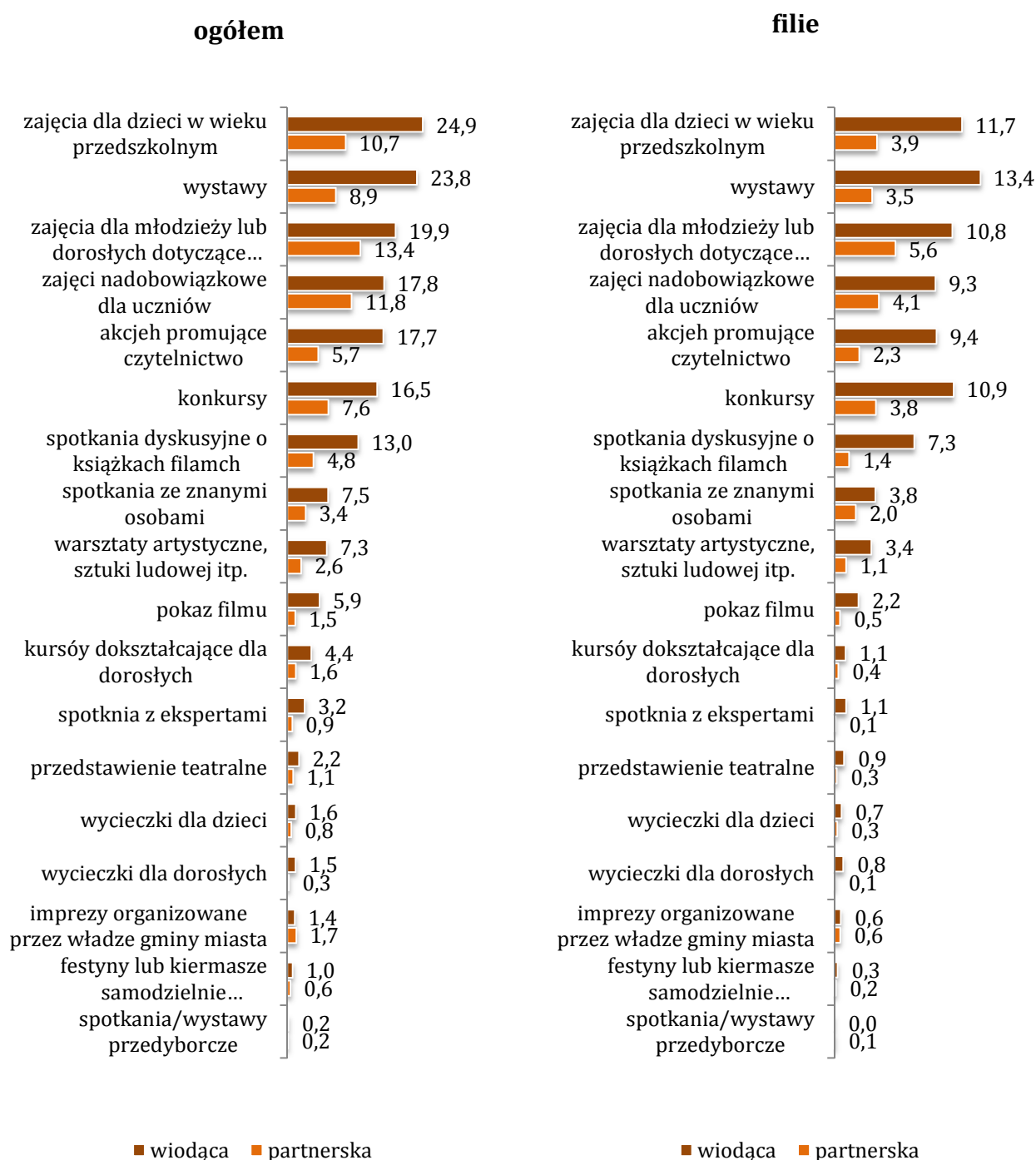
Skala podejmowanych działań

O skali działalności biblioteki może świadczyć zarówno liczba zorganizowanych imprez, jak również liczba osób biorących udział. Podawane przez respondentów wartości były niekiedy bardzo zróżnicowane. Pojawiały się bardzo wysokie wartości, które mogą być wynikiem pomyłki przy wpisywaniu odpowiedzi. Mogą jednak także świadczyć o tym, że niektóre biblioteki organizują niektóre wydarzenia niemal codziennie, czego np. w przypadku zajęć nadobowiązkowych dla uczniów nie można wykluczyć.

Przeciętnie najwięcej organizowanych było różnego rodzaju zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym, zajęć dla młodzieży lub dorosłych dotyczących hobby, a także zajęć nadobowiązkowych dla uczniów (w ostatnim przypadku jednak tylko średnia była wysoka). Wynika to zapewne z faktu, że zajęcia mają często charakter regularny, a ich organizacja wymaga znacznie mniejszych nakładów niż chociażby organizacja festynu. Niektóre biblioteki deklarowały, że zorganizowały kilkaset takich spotkań. Powoduje to, że nawet w przypadku stosunkowo rzadko organizowanych wydarzeń, jak na przykład zajęć nadobowiązkowych odbywających się tylko w około połowie bibliotek, można zaobserwować dosyć wysokie średnie liczby wydarzeń.

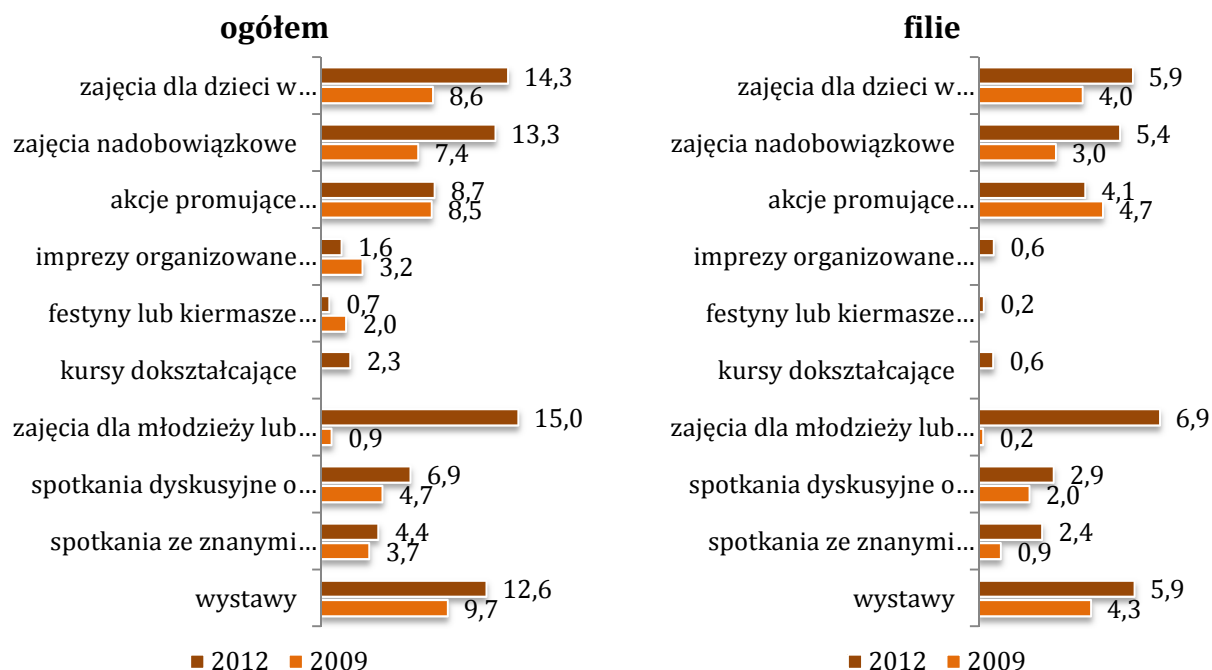
Oprócz wszelkiego rodzaju zajęć biblioteki organizowały dużo konkursów, wystaw oraz często brały udział w akcjach promujących czytelnictwo. O wysokich wartościach przeciętnych liczby wydarzeń może w tych wypadkach decydować to, że są to przedsięwzięcia realizowane w zdecydowanej większości bibliotek.

Wykres 21. Średnia liczba wydarzeń organizowanych przez biblioteki wg typu biblioteki

W stosunku do poprzedniej edycji badania zwiększyła się przede wszystkim przeciętna liczba kursów dotyczących hobby oraz zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym i zajęć nadobowiązkowych dla uczniów. W przypadku pozostałych wydarzeń na ogół widoczne są znacznie mniejsze wzrosty. **Jedynie liczba organizowanych festynów nieznacznie zmalała.**

Wykres 22. Średnia liczba wydarzeń organizowanych przez biblioteki w dwóch edycjach badania

Oprócz liczby wydarzeń o skali działalności bibliotek świadczy liczba uczestników. Bibliotekarze proszeni byli o podanie przeciętnej liczby osób uczestniczących w poszczególnych spotkaniach. Spośród wydarzeń organizowanych przez biblioteki **wyraźnie najwięcej osób przyciągały wystawy**. W dalszej kolejności najwięcej osób przyciągały przeciętnie pozostałe wydarzenia, które są organizowane przez większość bibliotek: **spotkania ze znanymi osobami, zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym oraz konkursy**.

Tabela 1. Średnia liczba uczestników wydarzeń organizowanych przez biblioteki wg typu biblioteki

	Ogółem		Filie	
	partnerska	wiodąca	partnerska	wiodąca
Wystawy	800	1949	346	730
Konkursy	79	143	27	55
Spotkania ze znanymi osobami	89	130	19	44
Festyny lub kiermasze samodzielnie zorganizowane	54	130	7	28
Zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym	115	91	25	32
Zajęcia dla młodzieży lub dorosłych dotyczące hobby	56	87	25	46
Przedstawienia teatralne	36	78	7	17
Zajęcia nadobowiązkowe dla uczniów	43	75	20	30
Kącik dla dzieci	29	56	11	21
Spotkania / wystawy przedwyborcze	26	34	2	1
Spotkania dyskusyjne o książkach / filmach	20	32	6	13

Wycieczki dla dzieci	13	22	4	8
Pokaz filmu	6	22	2	6
Warsztaty artystyczne, sztuki ludowej itp.	18	20	6	12
Świetlica	21	18	9	18
Spotkania z ekspertami	12	17	2	5
Kursy dokształcające dla dorosłych	10	14	3	3
Wycieczki dla dorosłych	6	13	1	2
Imprezy organizowane przez władze gminy miasta	nd	nd	0	4
Akcje promujące czytelnictwo	nd	nd	19	14

Również w przypadku liczby osób uczestniczących przeciętnie w wydarzeniach można zaobserwować wzrosty w stosunku do roku 2009. Należy jednak pamiętać, że obserwowane wzrosty są przede wszystkim wynikiem wzrostu odsetka bibliotek angażujących się w poszczególne typy aktywności, a nie tylko zwiększenia liczby uczestników pojedynczego wydarzenia.

Tabela 2. Średnia liczba uczestników wydarzeń organizowanych przez biblioteki w dwóch edycjach badania

	ogółem		filie	
	2009	2012	2009	2012
Wystawy	810	1088	229	442
Spotkania ze znanymi osobami	110	100	nd	25
Spotkania dyskusyjne o książkach / filmach	16	23	6	8
Zajęcia dla młodzieży lub dorosłych dotyczące hobby	6	64	1	30
Zajęcia nadobowiązkowe dla uczniów	37	51	9	23
Zajęcia dla młodszych dzieci w wieku przedszkolnym	24	109	12	27
Świetlica	6	20	4	11

Dysponując informacjami na temat liczby wydarzeń oraz liczby osób biorących udział w poszczególnych wydarzeniach można próbować szacować liczbę osób, które brały udział we wszystkich wydarzeniach określonego typu. Należy jednak pamiętać, że jest to szacowanie dosyć niedokładne ze względu na dane, na których się opiera. Prezentowane wartości nie służą odpowiedzi na pytanie, ile dokładnie osób brało udział w wydarzeniach, ale raczej określeniu skali wielkości. Podane wartości nie mówią o liczbie „unikalnych” uczestników. Osoba odwiedzająca dwie kolejne wystawy lub uczestnicząca w dwóch kolejnych warsztatach będzie traktowana tak samo, jak dwie różne osoby, z których każda uczestniczyła w jednym wydarzeniu. Można powiedzieć, że miara ta odpowiada liczbie „odwiedzin” użytkowników spowodowanych danym typem wydarzenia.

Poniżej znajduje się tabela z przeciętnymi wartościami liczby uczestników poszczególnych typów wydarzeń. Ze względu na możliwość pomyłek we wpisywaniu odpowiedzi oraz nieporozumienia, np. wpisania szacowanej łącznej liczby uczestników określonego typu wydarzeń w całym roku, policzone zostały średnie obciążenia.

Tabela 3. Średnie obciążenia ogólnej liczby uczestników poszczególnych typów wydarzeń w jednej bibliotece

	2012			2009
	partnerska	wiodąca	ogółem	ogółem
Wystawy	4909	30472	7811	3777
Spotkania z udziałem znanej osoby	251	1034	357	365
Spotkania dyskusyjne o książkach / filmach	89	427	155	73
Zajęcia dla młodzieży lub dorosłych związane z hobby, zainteresowaniami	397	1326	577	5
Kursy dokształcające dla dorosłych	13	55	22	nd
Samodzielny festyn lub kiermasz	53	128	71	nd
Zajęcia nadobowiązkowe dla uczniów	264	844	388	111
Zajęcia dla młodszych dzieci w wieku przedszkolnym	681	1750	940	102
Pokazy filmu	13	125	31	nd
Przedstawienia teatralne	65	152	84	nd
Konkursy	471	775	541	nd
Spotkania z ekspertami, specjalistami	10	67	23	nd
Wystawy / spotkania przedwyborcze	3	6	3	nd
Warsztaty artystyczne / sztuki ludowej / rękodzieła	39	140	58	nd
Wycieczki, wyjazdy dla dorosłych	4	20	8	nd
Wycieczki, wyjazdy dla dzieci i / lub młodzieży	19	59	28	nd

Wystawy są wydarzeniem, które przyciągnęło do bibliotek najwięcej osób. Wynik ten nie powinien dziwić. Wystawy organizuje duża część bibliotek, organizowane są często i odwiedza je każdorazowo wiele osób. Połączenie informacji na temat liczby osób i wydarzeń pokazuje, jak istotnym elementem działania bibliotek są zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym. Zapewne grupa dzieci uczestniczących w spotkaniach nie jest bardzo znaczna, ale regularność tych zajęć powoduje, że liczba odwiedzin jest znaczna. Innymi typami wydarzeń, które w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy przyciągnęły wielu użytkowników do bibliotek, były zajęcia dotyczące hobby i zainteresowań, zajęcia nadobowiązkowe dla uczniów a także konkursy, spotkania z udziałem znanej osoby oraz festyny i kiermasze.

←

Wystawy są wydarzeniem, które przyciągnęło do bibliotek najwięcej osób. Natomiast połączenie informacji na temat liczby osób i wydarzeń pokazuje, jak istotnym elementem działania bibliotek są zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym.

Dla niemal wszystkich wydarzeń, dla których można było dokonać porównań, **przeciętna liczba wszystkich uczestników wzrosła**, szczególnie w przypadku zajęć dla uczniów i przedszkolaków. Jedynie w przypadku spotkań z udziałem znanej osoby nie można obserwować wyraźnych zmian. Obserwowane zmiany są zapewne w dużej mierze spowodowane wzrostem odsetka bibliotek prowadzących określone rodzaje działalności.

Skala podejmowanej działalności, podobnie jak inne wymiary funkcjonowania bibliotek, powiązana była z typem biblioteki. Zarówno pod względem liczby zorganizowanych wydarzeń, jak i średniej liczby uczestników biblioteki wiodące zazwyczaj przewyższały biblioteki partnerskie.

Charakter podejmowanych działań

W przypadku części aktywności bibliotekarze, oprócz określenia liczby wydarzeń oraz liczby uczestników, opisywali także w pytaniach otwartych, na czym dokładnie ich działalność polegała. W ten sposób zbierane były odpowiedzi dotyczące zajęć dla dorosłych lub młodzieży poświęconych hobby lub zainteresowaniom, kursów kształcących dla dorosłych, konkursów organizowanych przez bibliotekę, spotkań z ekspertami¹².

Zajęcia dla dorosłych lub młodzieży poświęcone hobby lub zainteresowaniom

Zajęcia oferowane przez biblioteki miały bardzo zróżnicowany charakter. Najczęściej organizowanym typem zajęć były **zajęcia plastyczne oraz służące rozwojowi zdolności manualnych**. Odbływały się one w 149 bibliotekach, czyli około 40% wszystkich badanych bibliotek. Badani oprócz udzielania odpowiedzi ogólnych, np. zajęcia plastyczne, często dokładnie wymieniali czego dotyczyły zajęcia. Wiele z nich poświęconych było **przygotowywaniu stroików lub innych ozdób świątecznych czy też różnego rodzaju kartek okolicznościowych**. **Popularne były także zajęcia z origami**. Zajęcia z pozostałych kategorii wymieniane były znacznie rzadziej. Zajęcia fotograficzne odbywały się w 30 bibliotekach. Stosunkowo popularne były także zajęcia związane z wykorzystaniem komputera: ogólnie zajęcia komputerowe (29 wskazań), zajęcia internetowe (10 wskazań), grafika komputerowa (7 wskazań). Dostyć często organizowane były spotkania literackie (29 wskazań) oraz zajęcia teatralne (24). Wśród pozostałych zajęć wymienić można zajęcia poświęcone modelarstwu, kulinarne, historyczne (głównie dotyczące historii i tradycji regionu), a także zajęcia sportowe, czy poświęcone tematyce zdrowia i urody.

←
Warto zwrócić uwagę na fakt, że w badaniu przeprowadzonym w roku 2011 właśnie zajęcia komputerowe (szczególnie dla seniorów) wskazywane były szczególnie często jako przykład nowych działań podejmowanych przez biblioteki pod wpływem uczestnictwa w Programie.

¹² Zainteresowanych szczegółową charakterystyką innych działań odsyłamy do raportu Sławomira Mandesa (2010) *Zakres prowadzonych działań przez biblioteki zgłoszone do I edycji Programu Rozwoju Bibliotek. Raport z badań*. Charakter tych działań pozwala przypuszczać, że obecnie wyglądają one podobnie.

Kursy doszkalcające dla dorosłych

W przypadku kursów doszkalcających zróżnicowanie odpowiedzi było znacznie mniejsze. Przeważająca część wszystkich odpowiedzi to kursy komputerowe (155 wskazań), kursy korzystania z Internetu oraz internetowych środków komunikacji (e-mail, portale społecznościowe itp.) (75 wskazań). Duża część owych kursów miała charakter wstępny i miała służyć poznaniu podstaw obsługi komputera. Wiele z nich adresowanych było do osób starszych. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w badaniu przeprowadzonym w roku 2011 właśnie zajęcia komputerowe (szczególnie dla seniorów) wskazywane były szczególnie często jako przykład nowych działań podejmowanych przez biblioteki pod wpływem uczestnictwa w Programie.

W dalszej kolejności wymieniane były kursy językowe (20 wskazań). Kilko bibliotekarzy napisało o kursach fotografii i grafiki komputerowej organizowanych przez bibliotekę oraz zajęciach prowadzonych w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Pozostałe odpowiedzi nie tworzyły żadnych spójnych kategorii.

Konkursy organizowane przez bibliotekę

Biblioteki najchętniej organizowały konkursy plastyczne. Wskazało je 220 respondentów. Dodatkowo w 35 bibliotekach zorganizowane zostały konkursy fotograficzne. Mniej popularne były konkursy czytelnicze (np. na najlepszego czytelnika roku) oraz wiedzy o książce (128 wskazań), a także konkursy recytatorskie oraz pięknego czytania (105 wskazań) i literackie (90 wskazań). Kategorią stosunkowo często wymienianą były także konkursy wiedzy. 86 bibliotek zorganizowało tego typu wydarzenia. Najczęściej były to konkursy wiedzy historycznej oraz wiedzy na temat regionu.

Spotkania z ekspertami

Na pytanie o to, z jakimi ekspertami organizowane były spotkania, podobnie jak w przypadku pytania dotyczącego tematyki zajęć związanych z hobby i zainteresowaniami, udzielane odpowiedzi były bardzo zróżnicowane. Wielu nie udało się połączyć w spójne kategorie. **Najczęściej zapraszanymi ekspertami były osoby związane z medycyną – lekarze, pielęgniarki, ratownicy medyczni.** Spotkania z nimi zorganizowały 42 biblioteki. **Drugą najczęściej zapraszaną grupą byli specjaliści od zdrowia i urody – w tym głównie dietetycy** (34) wskazań). Nieco rzadziej do bibliotek zapraszani byli psychologowie lub pedagogowie (28 wskazań). Dane te pokazują, że biblioteki nadążając za nowymi trendami starają się zapewniać swoim użytkownikom dostęp do najbardziej aktualnej wiedzy dotyczącej szeroko pojętego zdrowego życia, zarówno w sferze fizycznej (dieta, zdrowe odżywianie, fitness, dbanie o wygląd), jak i duchowej (psychologia, emocje, dbanie o relacje międzyludzkie).

Do bibliotek zapraszani byli także przedstawiciele służb mundurowych, urzędników różnego szczebla (przeważnie z samorządów, ale także z urzędu skarbowego), prawników oraz różnego

rodzaju twórców i artystów. Spotkania tego typu są jednak rzadziej organizowane, co może świadczyć o tym, że użytkownicy wyrażają większe zapotrzebowanie na spotkania, dzięki którym można zdobyć praktyczną, aplikowalną we własnym życiu codziennym wiedzę.

Dodatkowe działania

Działalność bibliotek nie musi się ograniczać wyłącznie do działań, o które respondenci byli pytani w pytaniach zamkniętych. W kwestionariuszu na końcu bloku pytań dotyczących aktywności biblioteki umieszczone zostały pytania o inne, niewymienione wcześniej działania podejmowane przez biblioteki.

Badani najczęściej odpowiadali, że w ich bibliotekach organizuje się różnego rodzaju akademie i **spotkania okolicznościowe, np. z okazji świąt, Dnia Babci czy dożynek (59 wskazań)**. Dostyc często wskazywali też zajęcia organizowane dla dzieci w czasie ferii lub wakacji (29 wskazań) oraz ogólnie zajęcia dla dzieci i młodzieży, np. edukacyjne czy też grupy zabawowe (27 wskazań). Biblioteki organizowały także zajęcia i imprezy sportowe (np. rajdy rowerowe), promocje książek (w tym spotkania z autorami), działania mające usprawnić funkcjonowanie biblioteki lub poprawić jej ofertę (zbieranie książek, remonty, szkolenia dla bibliotekarzy, zdobywanie dodatkowych funduszy). Biblioteki brały także udział w różnego rodzaju akcjach mających charakter ogólnopolski, np. Tydzień z Internetem lub Cyfrowe Archiwa Tradycji Lokalnej.

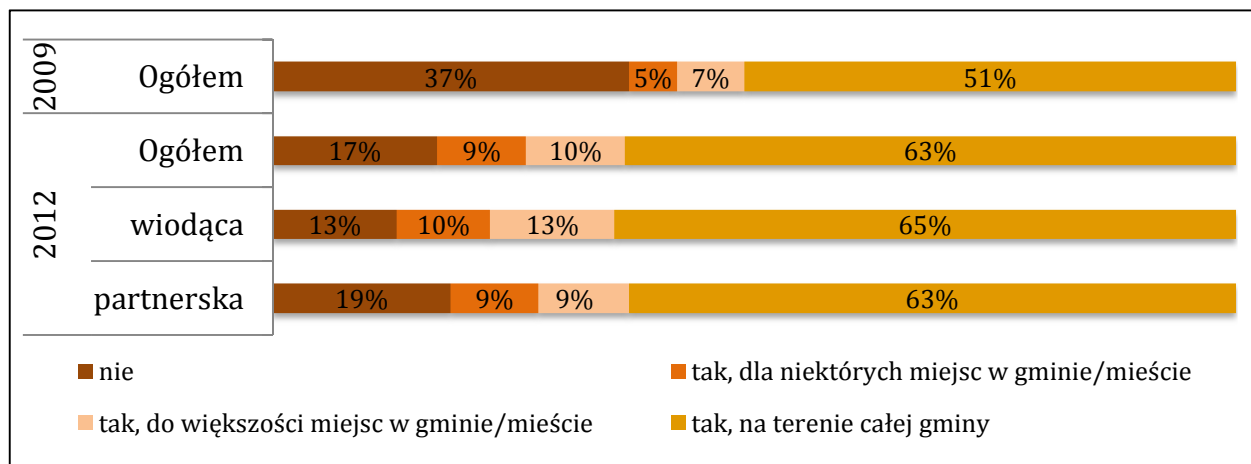
Dodatkowe usługi bibliotek

Wypożyczanie na odległość

Pierwszym pytaniem z bloku poświęconego dodatkowym usługom świadczonym przez biblioteki było pytanie o możliwość wypożyczania książek lub innych zbiorów na odległość, np. zamawianie ich przez telefon. Większość bibliotek oferuje taką możliwość na terenie całej gminy (63%). Natomiast zaledwie 17% wszystkich bibliotek nie daje takiej możliwości w ogóle. Oznacza to, że w stosunku do poprzedniej edycji badania w badanych bibliotekach **wyraźnie poprawiły się możliwości zamawiania książek na odległość**. Zwiększa to możliwości korzystania z oferty biblioteki np. przez osoby niepełnosprawne.

Różnice pomiędzy bibliotekami wiodącymi i partnerskimi są niewielkie. Biblioteki wiodące nieznacznie częściej oferują możliwość wypożyczenia książek na odległość.

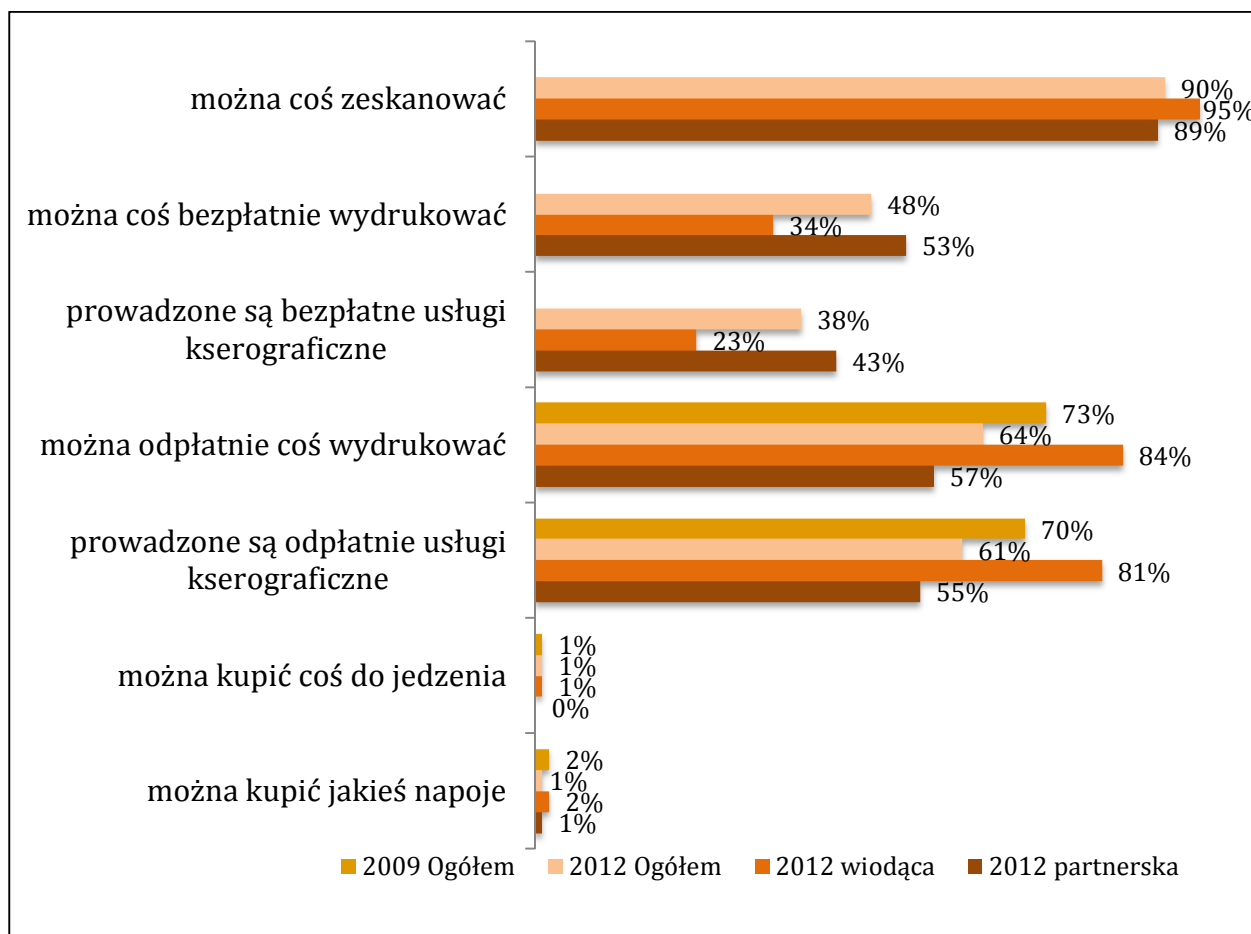
Wykres 23. Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość wypożyczenia książek na odległość

Usługi w bibliotekach

W części kwestionariusza poświęconej dodatkowym usługom świadczonym przez biblioteki pytano także o to, czy w bibliotece lub w jakiegokolwiek jej placówce można kupić jedzenie i napoje, czy oferowane są odpłatnie i bezpłatnie usługi kserograficzne oraz czy możliwe jest w bibliotece drukowanie lub skanowanie.

Wykres 24. Odsetki bibliotek, w których:

Nadal w niemal żadnej z badanych bibliotek nie ma możliwości nabycia napojów albo jedzenia, co stanowi brakujący element, jeśli chodzi o stawanie się bibliotek lokalnymi „kafejkami”, centrami działań, „trzecim miejscem”, które łączy w sobie funkcje towarzysko-społeczne z usługowymi. Natomiast wydrukowanie, skanowanie i kopiowanie oferuje zdecydowana większość bibliotek. Spośród badanych bibliotek niemal **95% oferuje możliwość wydrukowania dokumentu** (bezpłatnie lub odpłatnie). Większość bibliotek oferuje wydruki płatne – 64%. Drukowanie bezpłatne jest możliwe natomiast w 48% badanych bibliotek (w części bibliotek możliwe jest zatem drukowanie zarówno płatne, jak i bezpłatne). Podobną sytuację można obserwować w przypadku wykonywania kserokopii. **Z ksera można skorzystać w blisko 90% bibliotek**, przy czym 61% oferuje takie usługi odpłatnie, a 48% bezpłatnie. Wydruki i kserokopie oferowane są odpłatnie częściej w bibliotekach wiodących. Natomiast biblioteki partnerskie częściej oferują te usługi bezpłatnie. Nie ma natomiast większych różnic w dostępie do skanera pomiędzy bibliotekami partnerskimi i wiodącymi. W obu przypadkach **w zdecydowanej większości bibliotek istnieje możliwość zeskanowania** czegoś (w 90% wszystkich bibliotek).

Książki mówione i filmy

Poza pytaniami odnoszącymi się do możliwości zakupu napojów i jedzenia oraz możliwości drukowania, kopiowania i skanowania dokumentów badani odpowiadali na pytania dotyczące zasobów multimedialnych, tj. książek mówionych (audiobooków) oraz filmów.

Książki mówione posiada w swoich zbiorach około jedna trzecia bibliotek (30% partnerskich oraz 50% wiodących). Oznacza to, że zmiany w stosunku do roku 2009 zaszły wyłącznie wśród bibliotek wiodących. Wcześniej odsetek bibliotek wiodących posiadających w swoich zbiorach książki mówione wynosił około 33%.

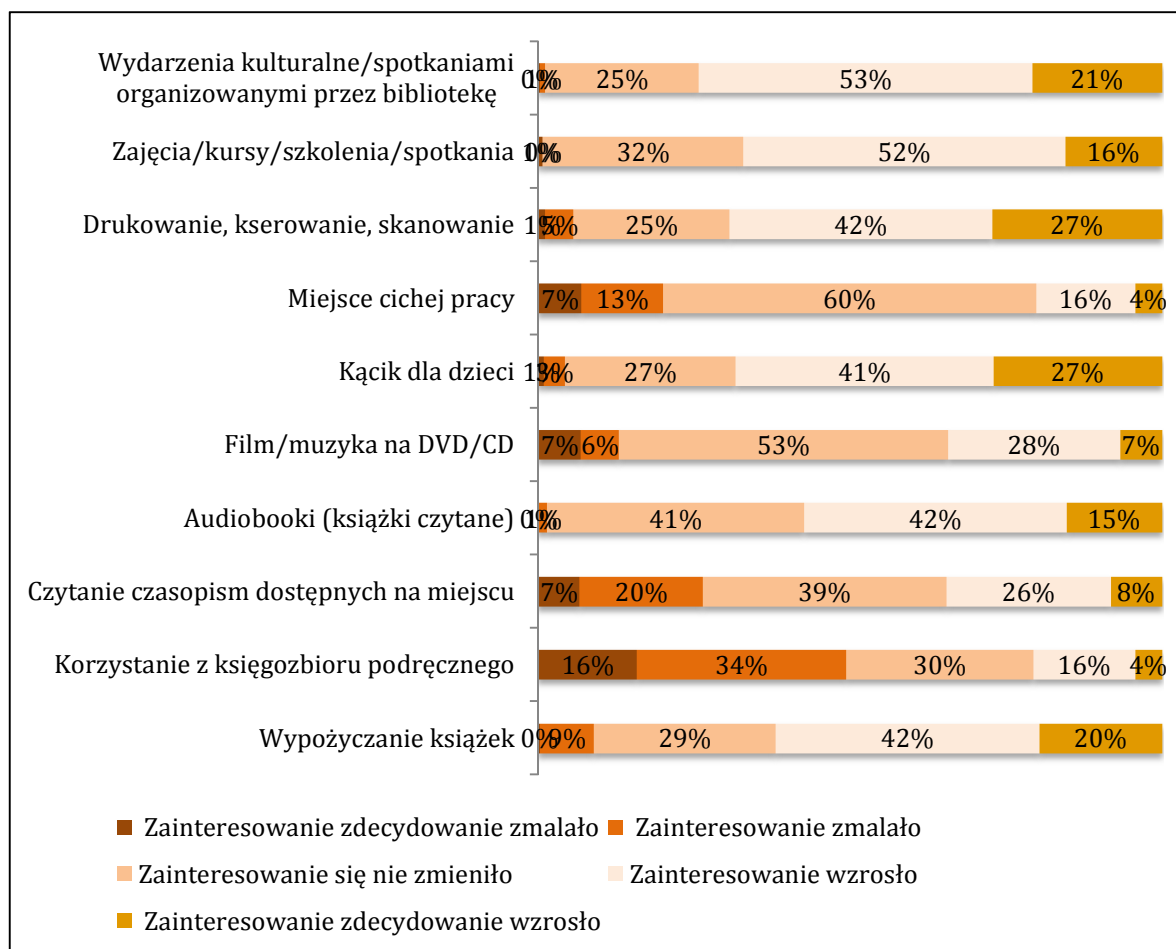
Filmy są gromadzone przez biblioteki jeszcze rzadziej. Znajdują się one w zbiorach 29% badanych bibliotek (24% partnerskich oraz 41% wiodących). Podobnie jak w przypadku książek mówionych, poważniejsze zmiany w stosunku do poprzedniej edycji badania zaszły wyłącznie w bibliotekach wiodących, wśród których wcześniej filmy gromadziło mniej niż 30%.

Biblioteki, które gromadzą książki mówione i filmy, mają ich w swoich zbiorach znaczną liczbę. Przeciętna kolekcja filmów w bibliotece partnerskiej liczy 211 sztuk, a w bibliotece wiodącej 229 sztuk. W przypadku książek mówionych różnice pomiędzy bibliotekami wiodącymi i partnerskimi są większe. Przeciętna kolekcja książek mówionych w bibliotekach partnerskich liczyła 109 sztuk, a w bibliotekach wiodących 186.

Zmiany zainteresowania ofertą bibliotek

Kolejnym elementem badania były pytania mające na celu zbadać opinie respondentów na temat zmian zainteresowania użytkowników poszczególnymi elementami oferty bibliotek w stosunku do roku 2009. W zamieszczonym poniżej zestawieniu nie zostały uwzględnione biblioteki, których nie odpowiedziały, że nie mają określonych usług w swojej ofercie.

Wykres 25. Rozkłady odpowiedzi na pytania dotyczące zmiany zainteresowania wybranymi elementami oferty bibliotek

Respondenci z reguły deklarowali, że zainteresowanie poszczególnymi typami oferty wzrosło lub pozostało na podobnym poziomie. **Szczególnie dużo badanych (ponad 70%) zaobserwowało wzrost zainteresowania spotkaniami i wydarzeniami organizowanymi przez bibliotekę oraz wszelkiego rodzaju kursami, zajęciami i szkoleniami.** W wielu bibliotekach zaobserwowano też wzrost zainteresowania takimi usługami, jak drukowanie, skanowanie i kserowanie. Coraz bardziej, w odczuciu badanych, zainteresowaniem użytkowników cieszą się kąci dla dzieci. Większość badanych dostrzega także wzrost zainteresowania jednym z tradycyjnych elementów oferty bibliotek – wypożyczaniem książek (choć w 9% bibliotek zainteresowanie zmalało).

Wzrostu zainteresowania badani nie zaobserwowali w przypadku miejsca cichej pracy, co jest przejawem tendencji, w której biblioteki to miejsca pełne gwaru, działań i energii, miejsca, które zrywają tym samym ze stereotypem przestrzeni pełnych skupienia, ciszy i powagi. Większość respondentów (60%) twierdziła, że pozostaje ono na tym samym poziomie, a odsetki tych, którzy dostrzegają wzrost i spadek zainteresowania, są podobne. Zdania respondentów są podzielone także w przypadku czasopism dostępnych na miejscu. Z jednej strony około jedna trzecia badanych dostrzega wzrost zainteresowania, a z drugiej blisko 30% badanych

odpowiedziało, że zainteresowanie spada. Najwięcej jednak osób dostrzegło spadek zainteresowania księgozbiorem podręcznym. Połowa badanych zauważyła zmniejszenie zainteresowania, a jedynie 20% mówiło o jego wzroście.

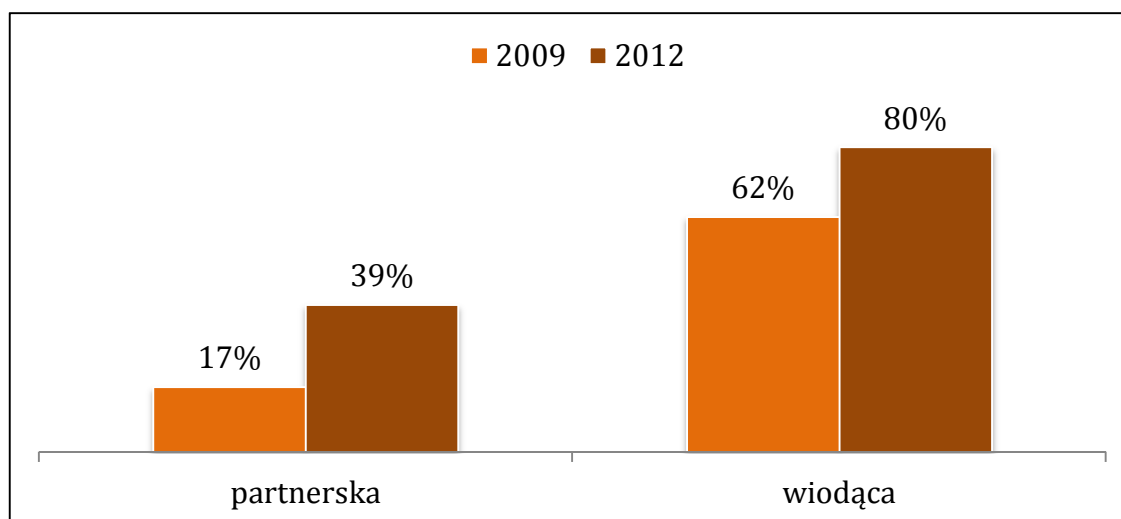
Bibliotekarze z bibliotek wiodących częściej zauważali przyrost zainteresowania różnymi elementami oferty bibliotek. Szczególnie duże różnice widoczne były w przypadku kursów i szkoleń, spotkań i wydarzeń kulturalnych oraz kącika dla dzieci.

Strona internetowa biblioteki

W roku 2009 stronę internetową posiadało 31% badanych bibliotek. Obecnie już blisko połowa bibliotek ma założone strony internetowe. Odsetek bibliotek posiadających strony internetowe wzrósł w stosunku do 2009 roku zarówno wśród bibliotek wiodących, jak i bibliotek partnerskich – w obu wypadkach o około 20 punktów procentowych. Zachowana została zatem istniejąca w roku 2009 różnica pomiędzy bibliotekami partnerskimi i wiodącymi. Odsetek bibliotek wiodących posiadających stronę internetową jest wciąż wyższy o ponad 40 punktów procentowych. Biblioteki stają się coraz bardziej nowoczesne, potrafią dostosować się i umiejętnie wykorzystać nowe technologie.

W 2009 roku stronę internetową posiadało 31% badanych bibliotek. Obecnie już blisko połowa bibliotek ma założone strony internetowe. Spośród bibliotek prowadzących strony internetowe niewiele ponad połowa (54%) zbiera statystyki odwiedzin.

Wykres 26. Odsetek bibliotek prowadzących stronę internetową

Spośród bibliotek prowadzących strony internetowe niewiele ponad połowa (54%) zbiera statystyki odwiedzin, nie można przy tym zaobserwować istotnych różnic pomiędzy bibliotekami partnerskimi oraz wiodącymi. 54% to wynik wysoki, jednak brakuje nam wiedzy na temat tego, czy statystyki te są analizowane oraz ewentualnie, czy z analiz takich są wyciągane wnioski, a następnie pociągają za sobą wprowadzenie konkretnych zmian. **Średnio strony bibliotek,**

które zbierają statystyki, odwiedza ponad 1500 osób miesięcznie. Liczba odwiedzających strony bibliotek jest jednak bardzo zróżnicowana – miesięczna liczba odwiedzin waha się od 20 do 19 000, a jej mediana jest znacznie niższa od średniej. Wynosi niespełna 700.

071

KORZYŚCI ODNOSZONE
PRZEZ MIESZKAŃCÓW

Jeden z bloków kwestionariusza został poświęcony korzyściom, jakie, zdaniem bibliotekarzy, dzięki bibliotekom odnoszą mieszkańcy gminy. Respondenci oceniali, na ile zgadzają się szeregiem stwierdzeń opisujących, co mieszkańcy zyskują dzięki działalności biblioteki. Rozkłady odpowiedzi zawiera poniższy wykres.

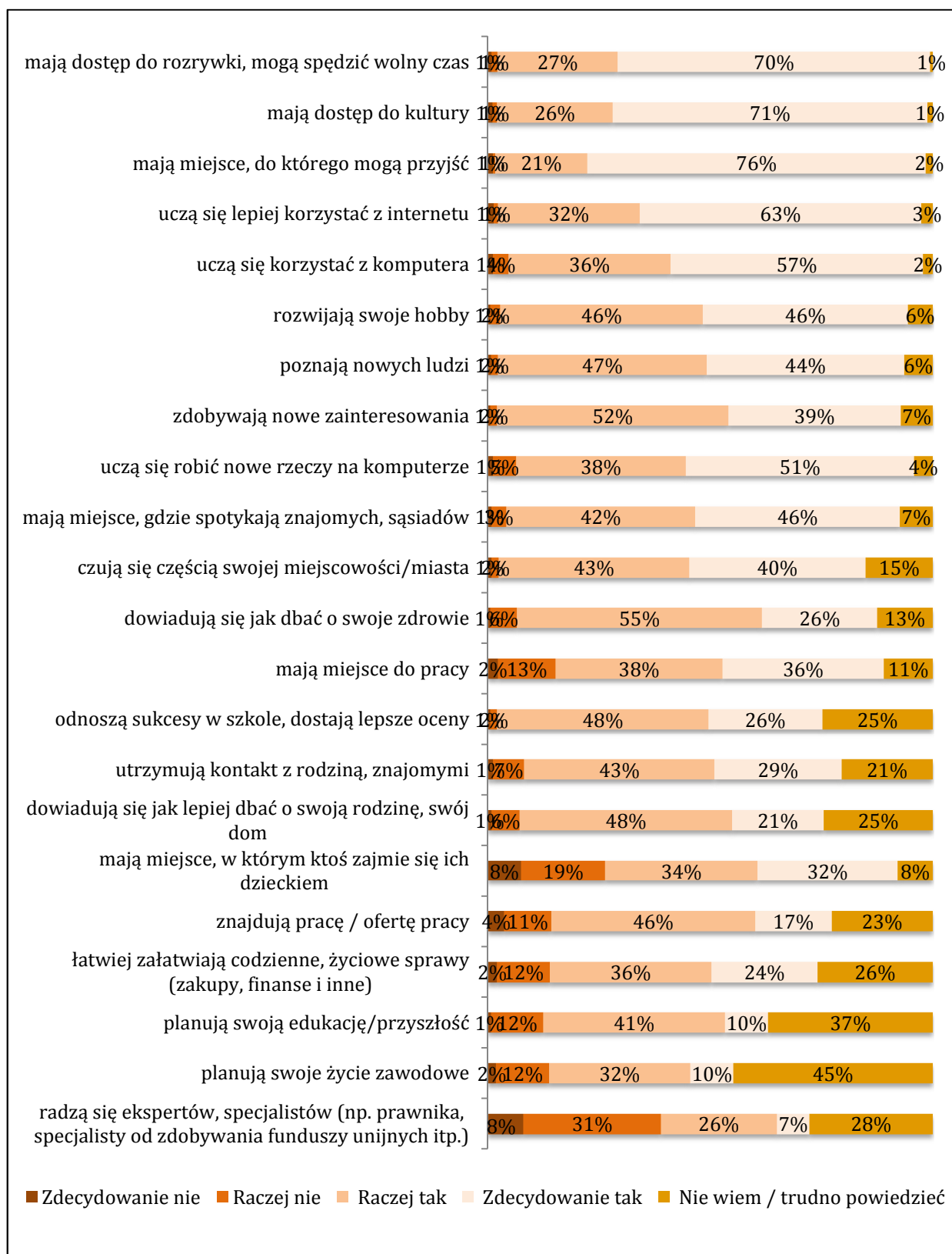
Jedna z puszystych pań uczestnicząca we wszystkich spotkaniach z dietetyczkami, postanowiła pod okiem fachowca podjąć dietę. Schudła 25 kg i dotychczas utrzymuje dietę. Mówi, że to zasługa biblioteki.*

Kolejny wolontariusz, dr astronomii, na emeryturze zamieszkał w Rozdrażewie i dzięki bibliotece może przekazywać swoją wiedzę innym. Daje mu to poczucie sensu życia i, jak sam mówi, odmładza. Osoba przebywała na stażu w bibliotece. Dzięki udziałowi w PRB poszerzyła się oferta biblioteki, więc ta osoba została zatrudniona po stażu na 1/2 etatu. Obecnie biblioteka bierze udział w projektach i innych działaniach na rzecz mieszkańców i od stycznia ta osoba pracuje już na cały etat. Jest to jej pierwsza praca.*

Jedną z takich osób był bardzo ambitny, pochodzący z wielodzietnej rodziny gimnazjalista. Chłopiec bardzo często korzystał z komputerów biblioteki, zdobywał nową wiedzę, rozwijał się. Dzięki temu dostał się do renomowanego liceum w Gdyni.*

*Historie użytkowników opowiedziane przez dyrektorów bibliotek

Wykres 27. Rozkłady odpowiedzi na pytania o to, w jaki sposób mieszkańcy zyskują dzięki działalności biblioteki

Badani w większości zgodzili się z przeważającą częścią twierdzeń dotyczących korzyści odnoszonych przez mieszkańców gminy dzięki bibliotece. Tylko raz liczba osób niezgadających się przewyższyła liczbę osób zgadzających się z twierdzeniem. Na uwagę zasługuje jednak dosyć wysoki odsetek (sięgający nawet 45%) odpowiedzi „nie wiem, trudno powiedzieć” w przypadku części twierdzeń.

Najwięcej badanych zgadza się z twierdzeniami (w tym ponad 70% zdecydowanie się zgadza), że biblioteka zapewnia mieszkańcom rozrywkę, pozwala spędzić wolny czas. Dzięki niej

mają oni miejsce, do którego mogą przyjść, zyskują dostęp do kultury. Badani uważają także, że biblioteka pełni funkcje towarzyskie – dzięki niej użytkownicy poznają nowych ludzi, spotykają znajomych i sąsiadów.

Trzydziestoletnia kobieta, która straciła pracę, założyła swoją działalność gospodarczą, polegającą na sprzedaży internetowej i korzystała codziennie z Internetu w bibliotece, bo w miejscowości, w której mieszka, nie ma dostępu do Internetu. W bibliotece ma możliwość również drukowania. Podjęła nowe wyzwanie, zdobywa coraz więcej klientów. Ma pieniądze i satysfakcję.

*Historia użytkownika opowiedziana przez dyrektora biblioteki

Badani w większości uznali także, że dzięki bibliotekom mieszkańcy gminy mogą nauczyć się posługiwać komputerem oraz Internetem oraz rozwijać swoje zainteresowania i hobby.

Najmniej odpowiedzi pozytywnych (mniej niż negatywnych) zostało udzielonych na pytanie o to, czy dzięki bibliotece mieszkańcy gminy korzystają z rad ekspertów lub specjalistów. Z twierdzeniem tym zgodziła się jedna trzecia badanych, w tym tylko 7% zdecydowanie. Stosunkowo nieduży odsetek odpowiedzi pozytywnych (oraz bardzo duży odsetek osób niezdecydowanych) można obserwować w pytaniach dotyczących planowania życia zawodowego oraz planowania edukacji i przyszłości.

08

BIBLIOTEKA W OTOCZENIU
SPOŁECZNYM I
INSTYTUCJONALNYM

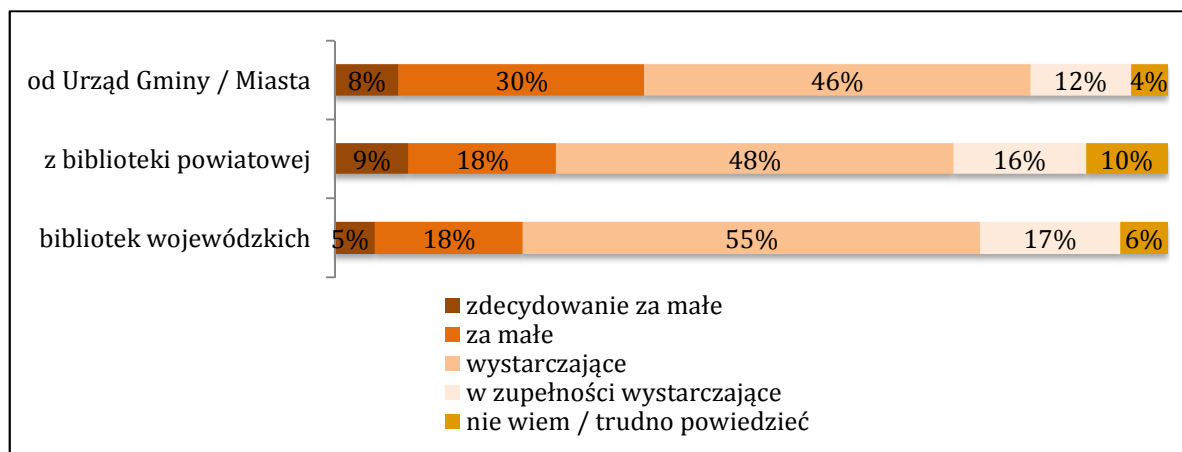
Otoczenie społeczne

Jako wskaźnik pozycji biblioteki i bibliotekarzy w społeczności lokalnej posłużyły odpowiedzi na pytanie o to, czy zdarza się, aby mieszkańcy zwracali się do respondentów z prośbą o rady dotyczące problemów społecznych. Pytanie to było także zadawane w poprzedniej edycji badania. Uzyskane wtedy wyniki świadczyły o tym, „że również współcześnie bibliotekarz w małej miejscowości jest istotną społecznie osobą. Dysponuje dużym kapitałem zaufania społecznego, który powoduje, że ludzie idą do niego po radę w sprawach publicznych.”¹³ W stosunku do poprzedniej edycji badania niewiele się w tej kwestii zmieniło. Rozkład odpowiedzi pozostał niemal niezmienny. Nadal ponad 60% badanych odpowiedziało na zadane pytanie, zdecydowanie lub raczej tak.

Otoczenie instytucjonalne: wsparcie ze strony bibliotek wojewódzkich, powiatowych oraz Urzędu gminy.

Badani bibliotekarze proszeni byli o ocenę wsparcia, jakie otrzymują ze strony biblioteki wojewódzkiej, biblioteki powiatowej oraz urzędu gminy lub urzędu miasta. **Oceny wsparcia otrzymywanego ze strony wyżej wymienionych instytucji nie uległy niemal żadnym zmianom w stosunku do poprzedniej edycji badania.** Respondenci przeważnie ocenili wsparcie, jakie otrzymują od trzech wymienionych instytucji, jako wystarczające lub w pełni wystarczające. Najlepiej oceniane jest wsparcie ze strony bibliotek wojewódzkich. Blisko trzy czwarte badanych oceniło pozytywnie wsparcie z ich strony. Najgorzej natomiast zostało ocenione wsparcie ze strony urzędu gminy lub urzędu miasta. Blisko dwie piąte badanych stwierdziło, że wsparcie ze strony tych instytucji jest zbyt małe. Oceny wsparcia nie są w znaczący sposób zależne od typu biblioteki.

¹³ Sławomir Mandes (2010), *Zakres prowadzonych działań przez biblioteki zgłoszone do I edycji Programu Rozwoju Bibliotek. Raport z badań*, s. 31.

Wykres 6. Rozkłady ocen wsparcia otrzymywanego ze strony wybranych instytucji

*w zestawieniu nie zostały uwzględnione biblioteki z powiatów, w których nie ma biblioteki powiatowej – ok. 20% badanych bibliotek.

Otoczenie instytucjonalne: współpraca z instytucjami gminnymi i organizacjami pozarządowymi

W tegorocznej edycji badania zostało powtórzone także pytanie dotyczące współpracy z różnego rodzaju instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi w gminie. **Wśród instytucji, z którymi współpracuje biblioteka, respondenci najczęściej wskazywali szkoły.**

Wzrosła aktywność bibliotek w zakresie współpracy z innymi instytucjami działającymi na terenie gminy. Widać to wyraźnie zwłaszcza na przykładzie klubów seniora oraz kół gospodyń wiejskich i ochotniczych straży pożarnych. Wart odnotowania jest też wzrost współpracy z prasą lokalną.

Współpracują z nimi niemal wszystkie biblioteki wiodące i 95% bibliotek partnerskich. Nie jest to zaskakujące, ponieważ szkoły są z jednej strony naturalnym i oczywistym partnerem, a z drugiej współpraca jest stosunkowo

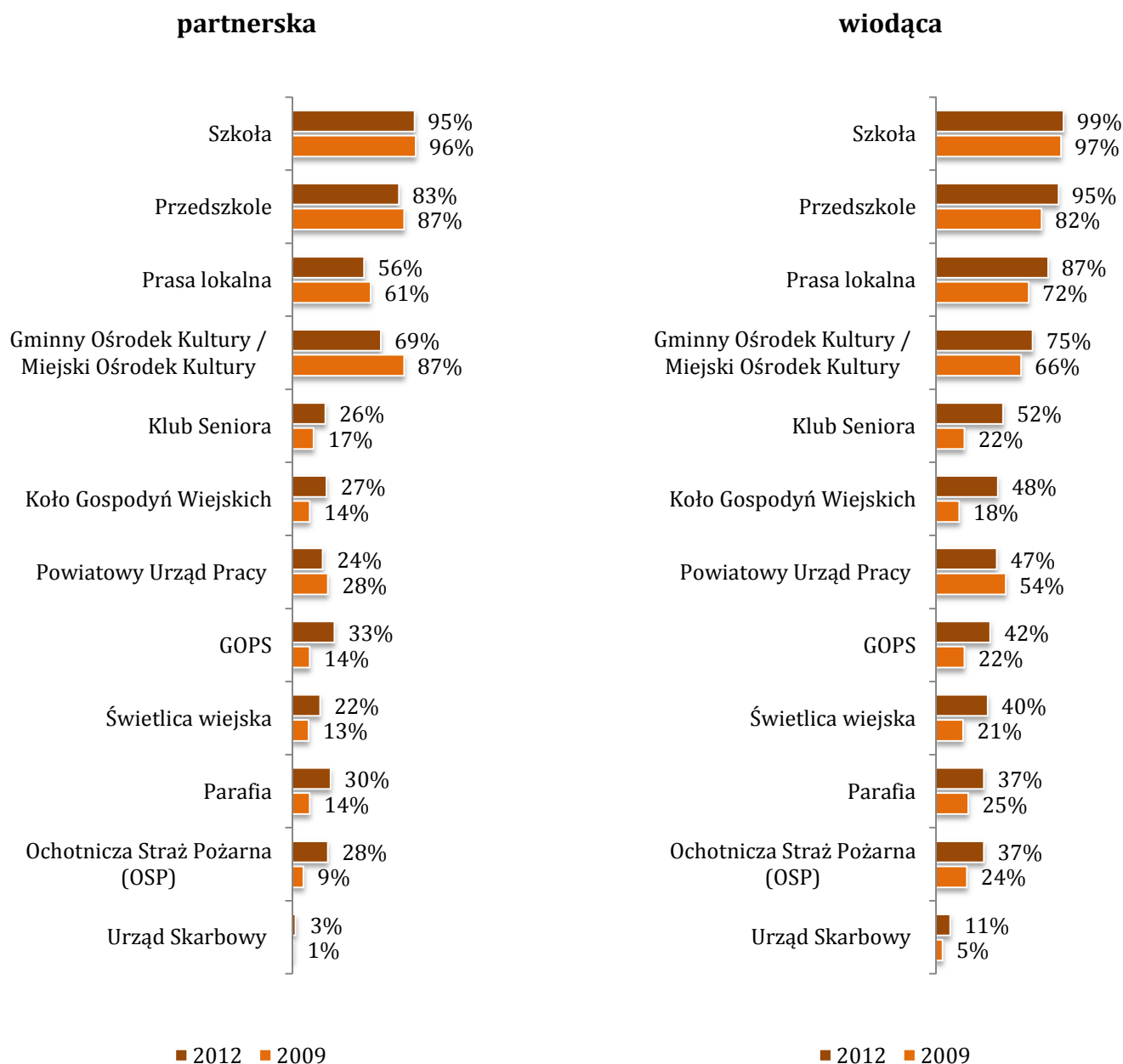
łatwa i dająca od razu duże korzyści. Pozwala w łatwy sposób pozyskać dużo uczestników i zwalnia z konieczności zabiegania o promocję i wysoką frekwencję.

Nieco rzadziej biblioteki współpracowały z przedszkolami – 95% bibliotek wiodących oraz 83% bibliotek partnerskich. Znaczna część bibliotek współpracowała także z gminnymi lub miejskimi ośrodkami kultury oraz prasą lokalną – odpowiednio 70% i 64% wszystkich bibliotek. Z pozostałymi instytucjami i organizacjami współpracowało wyraźnie mniej bibliotek – z reguły około 30%-35%. Najmniej bibliotek podjęło współpracę z Urzędem Skarbowym – jedynie 5% badanych bibliotek.

Biblioteki wiodące były wyraźnie aktywniejsze w nawiązywaniu współpracy z innymi instytucjami niż biblioteki partnerskie. Z każdą z wymienionych organizacji współpracował większy

odsetek bibliotek wiodących. Różnice wahały się od 4 punktów procentowych w przypadku szkoły do 31 punktów procentowych w przypadku prasy lokalnej.

Wykres 29. Odsetek bibliotek, które współpracowały z wybranymi instytucjami

W stosunku do poprzedniej edycji badania obserwować można zmiany rozkładów odpowiedzi. **Wyraźnemu zwiększeniu uległ odsetek bibliotek współpracujących z GOPS, Kołem Gospodyń Wiejskich, Ochotniczą Strażą Pożarną, Klubem Seniora oraz parafiami.** Szczególnie wysoki wzrost można obserwować w przypadku współpracy bibliotek wiodących z Klubem Seniora oraz Kołem Gospodyń Wiejskich – o 30 punktów procentowych. Zwiększenie zainteresowania współpracą z organizacjami seniorskimi może wynikać z rozwoju tych instytucji i rosnącej popularności, starzenia się społeczeństwa, ale świadczy także o tym, że biblioteki

w coraz większym stopniu zdają sobie sprawę z tego, że w obecnej sytuacji demograficznej dużym problemem społecznym jest zagospodarowanie czasu coraz liczniejszej grupy najstarszych mieszkańców, a także zapewnienie im opieki i pomocy. Jest to szczególnie istotne w małych miejscowościach, z których młodzi często wyjeżdżają zostawiając swoich rodziców i dziadków samych. Biblioteki mogą i coraz częściej pełnią rolę miejsca spotkań osób starszych, a także dzięki dostępowi do nowoczesnych technologii ułatwiają utrzymywanie kontaktu z rodziną, która mieszka daleko.

Poza pytaniami dotyczącymi wyżej wymienionych instytucji badani odpowiadali także na pytania o to, czy współpracują z jakąś lokalną organizacją pozarządową, jaka to organizacja oraz jaki charakter ma podejmowana współpraca. Na pierwsze z tych pytań twierdząco odpowiedziała ponad połowa respondentów, 43% z bibliotek partnerskich oraz 73% z bibliotek wiodących.

Zarówno typy organizacji, z którymi biblioteki współpracują, jak i rodzaje podejmowanych działań były niezwykle zróżnicowane. **Najczęściej partnerami bibliotek były organizacje wspierające rozwój lokalny (95 wskazań).** Wyraźnie rzadziej wskazywane były organizacje kulturalne (31 wskazań), organizacje seniorskie (25 wskazań) czy wspierające osoby niepełnosprawne (16 wskazań). Pozostałe typy organizacji, np. turystyczne, młodzieżowe, turystyczne, biblioteczne, wskazywało po kilka osób.

Podstawową formą współpracy między bibliotekami oraz organizacjami pozarządowymi była wspólna organizacja imprez. Wskazało ją 91 respondentów. Stosunkowo często badani wymieniali także wspólną realizację projektów (26 osób) czy współorganizację wykładów lub spotkań (24 osoby). Dodatkowo badani wymieniali wspólne przygotowanie wystaw, działania promocyjne oraz wzajemne wsparcie merytoryczne.

09 |

ZMIANA W OCENIE STOPNIA REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW USŁUG PRZEZ BIBLIOTEKI BIORĄCE UDZIAŁ W PRB

W raporcie przygotowanym przez Sławomira Mandesa dokonana została ocena poziomu realizacji 6 głównych typów usług oferowanych przez biblioteki wynikających z Menu-8:

- Promocja czytelnictwa i kultury
- Praca z dziećmi i młodzieżą
- Funkcjonalny dostęp do zasobów bibliotecznych
- Usługi i poradnictwo w zakresie multimedialności
- Wsparcie dla samoorganizacji społecznej na poziomie lokalnym
- Ułatwianie dostępu do informacji lokalnej

Aby przeprowadzić porównanie pomiędzy poszczególnymi typami usług oraz określić poziom ich realizacji, przyjęto 10-punktową skalę, na której oceniono stopień jej realizacji. Zero oznaczało brak realizacji, 10 – pełną realizację.

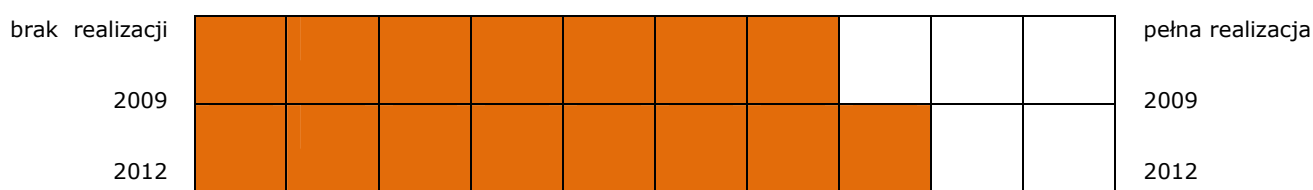
Na podstawie danych uzyskanych w badaniu z 2012 roku podjęta została próba aktualizacji wcześniejszych ocen. **Przyznane oceny, podobnie jak w poprzednim pomiarze, mają charakter subiektywny i nie powinna być ona traktowana jako coś więcej niż próba dokonania porównania zebranych danych.**

Wartość wskaźników w pierwszym pomiarze została oszacowana na podstawie wartości innych wskaźników zebranych w trakcie badania. Mają więc one wartość orientacyjną. Są punktem bazowym (benchmarkiem) dla aktualnych szacunków.

W pomiarze z 2012 widać wyraźny, systematyczny wzrost dla wszystkich badanych wymiarów aktywności bibliotek. Wydaje się jednak, że w niektórych przypadkach (np. wsparcie dla samoorganizacji społecznej na poziomie lokalnym) wartości bazowe zostały minimalnie przeszacowane w poprzednim pomiarze.

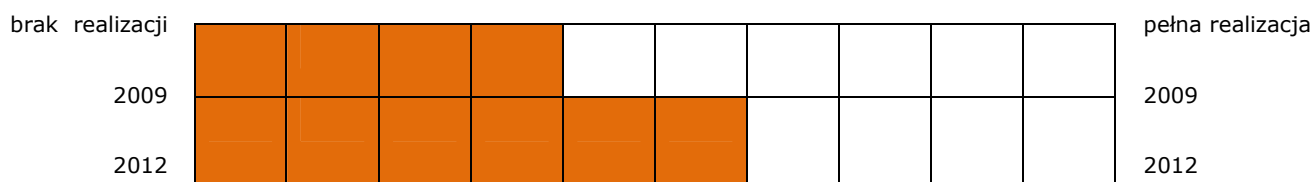
1. Promocja czytelnictwa i kultury

Nadal jest to jedna z najpopularniejszych form aktywności bibliotek. Co jednak istotne, można zauważyć znacznie większe zaangażowanie bibliotek w organizowanie dyskusji o książkach i filmie oraz wystaw. Biorąc pod uwagę powyższe dane, można stwierdzić, że w zakresie tradycyjnie rozumianego podejścia do promocji czytelnictwa i kultury biblioteki wywiązują się w pełni ze swojej funkcji i robią to aktywniej i na większą skalę niż miało to miejsce przed przystąpieniem do PRB.

2. Praca z dziećmi i młodzieżą

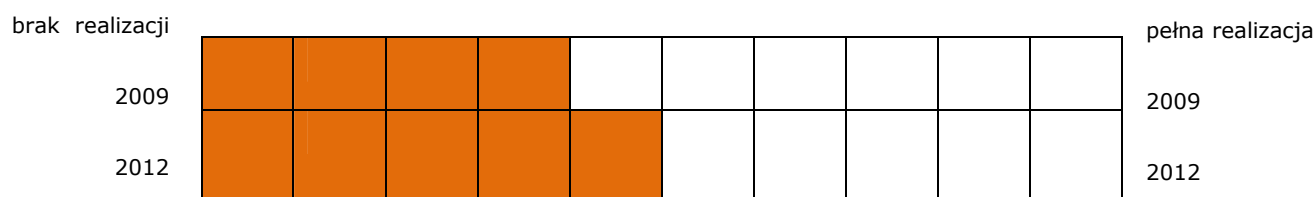
W zakresie pracy z dziećmi i młodzieżą widoczny jest bardzo wyraźny wzrost aktywności bibliotek. Wzrost ten można zauważyć zarówno w przypadku pracy z młodzieżą szkolną (szeroko rozumiane zajęcia dla uczniów), jak i z dziećmi w wieku przedszkolnym. Można więc jednoznacznie stwierdzić, że w tym zakresie widać duży wzrost aktywności bibliotek

3. Funkcjonalny dostęp do zasobów bibliotecznych

Również w tym obszarze można mówić o wzroście aktywności bibliotek. **Z badania przeprowadzonego w czerwcu 2011 roku wśród dyrektorów bibliotek wynika, że PRB w sposób wyraźny przyczynił się do wzrostu dostępności bibliotek poprzez wydłużenie godzin ich otwarcia, choć zjawisko to w najmniejszym niestety stopniu wystąpiło w przypadku filii bibliotek partnerskich.** Tak samo zwiększyła się – w porównaniu z rokiem 2009 i sytuacją „na starcie” PRB – dostępność bibliotek w weekendy. 64% bibliotek wiodących dysponuje obecnie przynajmniej jedną placówką otwartą po godzinie 18 (42% partnerskich).

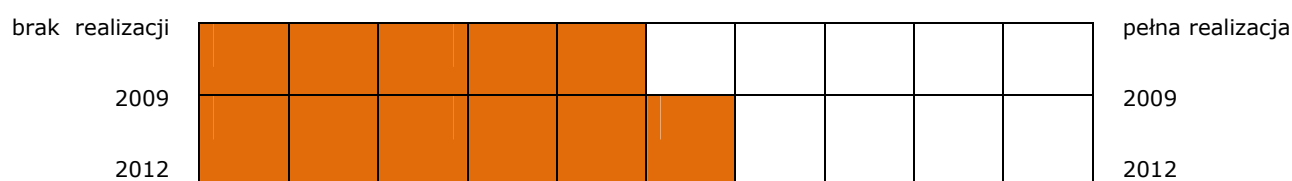
W obecnym pomiarze odnotowano wzrost możliwości zdalnego dostępu do zasobów biblioteki. Zaledwie 17% wszystkich bibliotek nie daje swoim czytelnikom możliwości skorzystania z wypożyczenia książki na odległość. Natomiast nadal prawie żadna z bibliotek nie oferuje kawy lub innych napojów czy też możliwości zakupu czegoś do jedzenia.

Można więc uznać, że nastąpił wzrost w tym obszarze, choć nie jest on duży i dotyczy tylko dwóch aspektów funkcjonalnego dostępu do zasobów bibliotecznych.

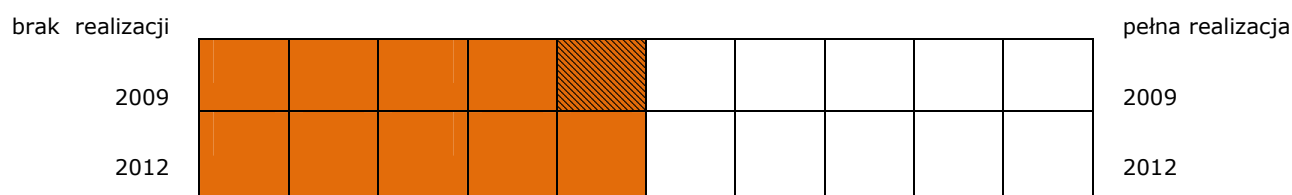
4. Usługi i poradnictwo w zakresie multimedialnych

Nastąpił rozwój internetyzacji bibliotek. Obecnie już ponad 50% (55,2%) bibliotek uczestniczących w PRB ma własną stronę internetową. Przed przystąpieniem do Programu miało ją niewiele ponad 30% (31,5%). Poprawiły się również kompetencje pracowników w zakresie pomocy użytkownikom przy obsłudze komputerów i ICT.

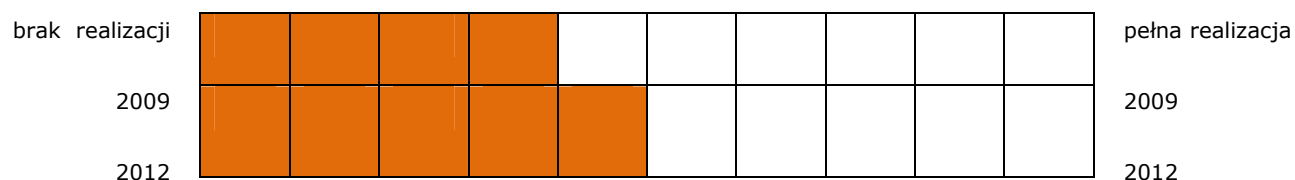
5. Wsparcie dla samoorganizacji społecznej na poziomie lokalnym

Widać wzrost aktywności bibliotek we współpracy z różnymi organizacjami działającymi w gminie. Biblioteki współpracują chętniej i częściej. Wzrost kontaktów i współpracy z lokalnymi instytucjami i organizacjami oznacza wzrost w sferze wsparcia dla samoorganizacji społecznej na poziomie lokalnym. Wydaje się jednak, że wartość wskaźnika w pomiarze z 2009 roku (5 pkt.) została nieznacznie przeszacowana. Co prawda widać zmianę w stosunku do wcześniejszych wyników i większą aktywność, ale obecnie oceniamy aktywność bibliotek w tym obszarze na 5 pkt.

6. Ułatwianie dostępu do informacji lokalnej

Odnotowano wzrost liczby bibliotek, które deklarują gromadzenie archiwów lokalnych. Widać również, że aktywność bibliotek w tym obszarze przekłada się na siłę tożsamości lokalnej. Użytkownicy bibliotek będących w PRB częściej niż użytkownicy bibliotek niebędących w Programie deklarują, że dzięki bibliotece czują się członkami swojej miejscowości.

Powyższe zestawienia pokazują wyraźnie, że wzrosła aktywność bibliotek biorących udział w PRB we wszystkich ważnych dla Programu obszarach. Nie są to zmiany rewolucyjne, ale oznaczają systematyczny wzrost. Największą zmianę widać w przypadku działań bibliotek skierowanych do dzieci i młodzieży. Jej przyczyną jest przede wszystkim zwiększenie oferty dla dzieci w wieku przedszkolnym. Pozostałe wskaźniki wzrosły o około jeden punkt.